

Visoka
poslovna
škola
strukovnih
studija
u Leskovcu

BANKARSTVO

Dr Predrag Radovanović

Visoka
poslovna
škola
strukovnih
studija
u Leskovcu

POJMOVNI ASPEKTI BANKARSTVA

Nauka o bankarstvu

radovanovic.predrag@vpsle.edu.rs

www.vpsle.edu.rs

**Nauka o
finansijama**

monetarne finansije

javne finansije

bankarstvo

Nauka o bankarstvu se bavi

- naučnom analizom funkcija i uloge bankarskog sistema
- načinom organizovanja bankarskih organizacija u jednoj nacionalnoj privredi
- bankarskim poslovanjem.

Razvija se u drugoj polovini XIX veka.

Pojava i razvoj banaka

- **I faza: nastaje pojavom kovanog novca (između VII i V veka p.n.e) i traje do kraja XIV veka**
 - **Vavilon:** *tezauri* su prikupljali hranu i druge proizvode na čuvanje uz odobravanje pozajmica u naturalnom obliku, do naredne žetve i uz zelenašku kamatu
 - **antička Grčka:** razvoj menjačkih (*sarafskih*) poslova; kasnije menjači postaju zajmodavci
 - **Rim:** u III veku se menjački i zajmovni poslovi iz Grčke prenose u Rim, gde dostižu vrhunac u robovlasničkom periodu
 - rimski bankari (*argentarius*) bavili su se menjačkim, depozitnim, zajmovnim i posredničkim poslovima; njihove knjige služile su kao javne isprave pred sudom; bili su veoma uticajni

Pojava i razvoj banaka – II faza

- nakon pada Rimskog carstva zaustavlja se razvoj bankarskih aktivnosti; u feudalizmu je dugo vremena menjački posao bio jedini bankarski posao; kredit je postojao samo u naturalnom obliku
- razvojem trgovine na sajmovima u Italiji, Francuskoj i Rusiji novčani obračuni vrše se **menicom** jer je nošenje metalnog novca bilo rizično (*pojava novčanica*); početkom XIV veka javljaju se prve specijalizovane novčane ustanove u Italiji (*Casa di San Giorgio u Đenovi*)
- početkom XVIII veka, zbog problema u vezi s kvalitetom kovanog novca, u **Amsterdamu** trgovci osnivaju banku čiji je vlasnik bio grad – uveden sistem pensatornog plaćanja (merenje metala pri svakoj kupoprodaji)
- na osnovu deponovanog novca od strane trgovaca banke su počele da odobravaju pozajmice na koje su naplaćivale kamatu – bitno je bilo jedino da se depozitar i zajmoprimac ne pojave istoga dana u banci, tj. bitno je da imaju **poverenja u banku**

Pojava i razvoj banaka – III faza

- osnivanje niza bankarskih ustanova privatnog i javnog (*privilegovanog*) karaktera krajem XVII i početkom XVIII veka
- **Bank of England** (1694): u zamenu za novac potreban za ratne pohode, banka stiče privilegiju da odobrava zajmove u obliku banknota (novčanica)
- **Banque Royale** (1716); ubrzo bankrotirala zbog finansijskih mahinacija

Pojava i razvoj banaka – IV faza

- nastaje početkom XIX veka, najpre u Engleskoj
- banke se osnivaju kao akcionarska ili komanditna društva sa velikim sopstvenim kapitalom; ovaj tip banke se održao do današnjih dana
- osnivanje ovakvih banaka je povezano sa *industrijalizacijom*
- za četvrtu fazu karakterističan je i *početak razvoja naučnog istraživanja suštine bankarskog poslovanja*

Pojam banke

- pojam *banka* potiče od latinske reči *banco* (klupa, tezga)
- prema **funktionalnom** principu, banka je posredničko preduzeće koje mobilize i koncentriše srodne finansijske resurse (najčešće u vidu depozita) i vrši njihovu alokaciju (najčešće u vidu kredita), tj. posreduje između finansijski suficitnih i finansijski deficitnih transaktora
- pošto su se funkcije banke menjale, menjala se i njena definicija

Definicija banke

1. banka je samostalni privredni i tržišni subjekt,
2. banka je preduzeće *sui generis*,
3. banka se zasniva na *prenetim ovlašćenjima i poverenju*,
4. banka ima *posredničku ulogu* u transferisanju sredstava između finansijski suficitnih i finansijski deficitnih transaktora,
5. banka obavlja sve depozitne, kreditne i novčane transakcije svojih komitenata pri čemu se odvija *sekundarna emisija novca*,
6. banka obavlja svoje funkcije profesionalno, organizovano i adaptibilno,
7. kroz poslovanje banke se efektuiraju prednosti ili nedostaci mikroekonomije same banke, kao i doprinos banke kvalitetu makroekonomije kao celine

INSTITUCIONALNI ASPEKTI BANKARSTVA

Finansijski sistem

radovanovic.predrag@vpsle.edu.rs

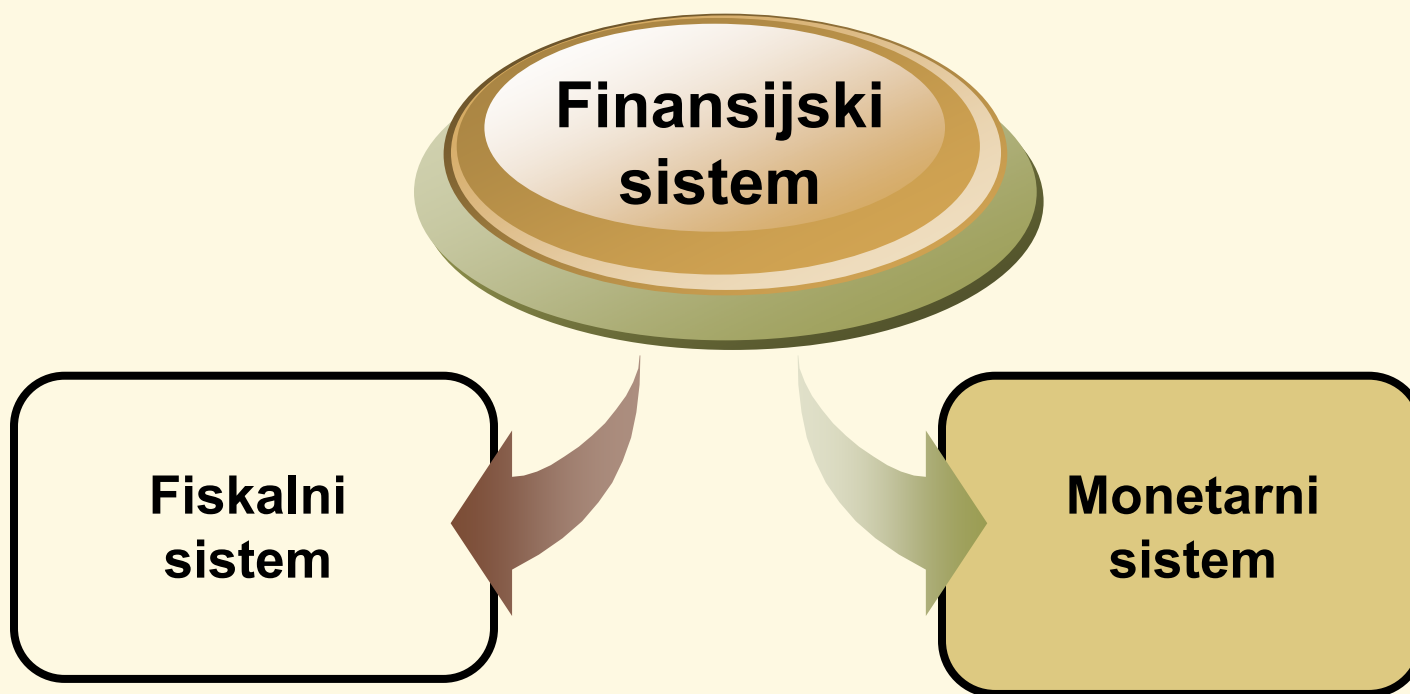
www.vpsle.edu.rs

Finansijski sistem:

skup institucija finansijskog tržišta, instrumenata i mehanizama usmerenih ka mobilizaciji, koncentraciji, transferu i alokaciji finansijskih resursa i novčane štednje društva

Finansijski sistem

Sastavni delovi finansijskog sistema (*finansijskog sektora*) jedne zemlje su **fiskalni sistem** i **monetarni sistem**

Za bankarstvo kao naučnu disciplinu relevantna je analiza monetarnog sistema

Monetarni ili monetarno–kreditni sistem?

- ❖ **Monetarna politika** najčešće se odnosi na aktivnosti centralne banke, dok se **kreditna politika** najčešće odnosi na poslovne banke

Monetarno– kreditna politika

regulisanje količine novca u opticaju

usmeravanje uticaja emisionih kredita na privredna kretanja

regulisanje strukture ukupnih plasmana (kredita) poslovnih banaka

Elementi finansijskog sistema

1

Finansijska
štednja kao
osnova
ekonomskog
i finansijskog
sistema

2

Osnovni
tokovi
transferisanja
štednje

3

Finansijske
institucije za
transferisanje
štednje

4

Finansijska
tržišta na
kojima se vrši
promet
finansijskih
instrumenata

**Što je razvijenija privreda, finansijski sistem je
razuđeniji i efikasniji.**

Funkcije finansijskog sistema

Efikasnost

Obezbeđivanje mehanizama za kontinuirano mobilisanje i koncentrisanje novčane akumulacije

Racionalnost

Omogućavanje racionalne i efikasne alokacije kapitala u nacionalnim okvirima

Fleksibilnost

Finansijsko servisiranje privrede i potrošača

Vrste finansijskih sistema

❖ U razvijenim tržišnim privredama finansijski sistemi dele se na

- **BANKARSKE**, kod kojih banka i njeni krediti imaju veću ulogu pri finansiranju preduzeća (npr. *Nemačka, Japan*)
- **TRŽIŠNO ORIJENTISANE**, kod kojih je primarna uloga tržišnih finansijskih instrumenata — obveznica i akcija (npr. *SAD, Velika Britanija*)

Vrste finansijskih sistema

- ❖ **Tržišno orijentisani finansijski sistem:** striktna podela funkcija komercijalnih i investicionih banaka — centralna banka vrši kontrolu komercijalnih banaka dok kontrolu investicionih banaka i drugih finansijskih institucija vrše državne agencije (npr. SEC)
- ❖ **Bankarski finansijski sistem** ne isključuje tržište kapitala, ali je težište na univerzalnim bankama koje vrše kratkoročno i dugoročno kreditiranje privrede
- ❖ **U novije vreme dolazi do konvergencije pomenutih sistema**

ELEMENTI BANKARSKOG SISTEMA

❖ Dva bitna elementa savremenog bankarskog sistema su:

- Centralna banka
- Ostale banke (klirinške, poslovne, odnosno komercijalne banke)

Centralna banka

- ❖ Centralna banka kao „**banka banaka**“
 - Bilans centralne banke sličan je bilansu bilo koje druge banke
 - Suma gotovine je u odnosu na druge banke relativno mala jer centralna banka može štampati nove banknote
- ❖ Centralna banka kao „**državna banka**“

Finansijski posrednici

- ❖ Transfer finansijske štednje između finansijski suficitnih i finansijski deficitnih transaktora
- ❖ Razvoj privrednog subjekta može se zasnovati na:
 - **Samofinansiranju** (internom finansiranju)
 - **Direktnom ili akcionarskom finansiranju**
 - **Intermedijarnom** (indirektnom, kreditnom) finansiranju

Finansijski posrednici

- ❖ **Samofinansiranje** *nije od značaja za bankarstvo* jer se ne vrši transfer finansijske štednje
- ❖ **Direktno ili akcionarsko finansiranje** je *od delimičnog značaja za bankarstvo* (onoliko koliko banke učestvuju u emisiji, distribuciji i prometu akcija)

Finansijski posrednici

- ❖ **Indirektno (intermedijarno) finansiranje** zasniva se na uspostavljanju kreditno–debitorskih odnosa između finansijski suficitnih i finansijski deficitnih transaktora *posredstvom bankarskih mehanizama*
- ❖ Može postojati veći broj intermedijarnih institucija, a monetarni efekti ogledaju se u obavljanju transakcija kojima se vrši kreiranje i poništavanje novca.

Optimizacija izvora finansiranja

- ❖ Privredni subjekti teže ostvarenju optimalne finansijske strukture izvora finansiranja (akcijski kapital, dugovi)
- ❖ *Pretpostavka*: Preduzeću je potrebno 10.000 dolara na duži rok. Kamatna stopa je 8%, cena akcija 25\$ po komadu, poreska stopa 20%, a očekivana dobit 1.000\$
 - Varijanta **A**: ukupna potrebna sredstva pokrivaju se akcijama
 - Varijanta **B**: potrebna sredstva pokrivaju se 50% akcijama a 50% zaduživanjem

Optimizacija izvora finansiranja

radovanovic.predrag@vpsle.edu.rs

www.vpsle.edu.rs

Struktura prinosa	Varijanta A	Varijanta B
Ukupna dobit	1.000	1.000
Kamatni troškovi	—	– 400
Dobit	1.000	600
Poresko opterećenje	– 200	– 120
Neto dobit	800	480
Broj akcija	400	200
Prinos po akciji	2	2,40

FINANSIJSKE INSTITUCIJE

- ❖ **Intermedijarne finansijske institucije**
(pravi finansijski posrednici) – izdaju ili kreiraju finansijske instrumente koji su predmet kupoprodaje, čime se transferiše štednja
 - **Bankarske finansijske institucije**
 - **Nebankarske finansijske institucije**
- ❖ **Berze** (nemaju odlike finansijskih posrednika jer ne kreiraju svoje instrumente već vrše njihov promet)
- ❖ **Specijalizovane i pomoćne finansijske institucije**

Visoka
poslovna
škola
strukovnih
studija
u Leskovcu

BANKARSKE FINANSIJSKE INSTITUCIJE

Vrste banaka

- ❖ Prema vrsti izvora, prirodi sredstava i načinu njihove upotrebe uobičajena je podela banaka na:
 - Emisione ili centralne banke
 - Depozitne banke
 - Poslovne banke
 - Investicione banke
 - Univerzalne banke
 - Ostale banke

Emisiona (centralna) banka

- ❖ Nastanak centralne banke vezan je za tzv. **privilegovane banke** koje su imale pravo emisije novčanica — jedna od njih kasnije dobija monopol nad emisionim poslovima
- ❖ Nastanak i razvoj emisionih banaka u Evropi neposredno je prethodio industrijskoj revoluciji
- ❖ Prva emisiona banka osnovana u **Švedskoj, 1656.** godine (*Riksbank of Sweden*)
- ❖ Najznačajniji uticaj na kasniji razvoj centralnih banaka imala je *Bank of England* (osnovana **1694**)

Emisiona (centralna) banka

- ❖ jedina institucija koja ima zakonsko ovlašćenje da izdaje papirni i kovani novac
- ❖ novac koji emituje centralna banka je zakonsko sredstvo plaćanja
- ❖ centralna banka kontroliše komercijalne banke i promoviše generalnu politiku države
- ❖ zauzima centralno mesto u finansijskom sistemu i predstavlja banku banaka
- ❖ predstavlja specifičnu državnu instituciju neprofitnog karaktera (kvazi-banka)

Organizacioni model centralne banke

- ❖ **Jedinstvena centralna banka** postoji u nacionalno homogenim državama i predstavlja preovlađujući model
- ❖ **Složeni sistem centralne banke** karakterističan je za države federalnog i konfederalnog tipa (npr. u SAD, Sistem federalnih rezervi obuhvata 12 banaka federalnih rezervi; u Nemačkoj Bundesbanka i 11 regionalnih banaka)

Funkcije centralne banke

- ❖ **vođenje monetarne politike**
(kvantificiranje i dinamiziranje ponude novca uz prioritetni akcenat na stabilnost cena)
- ❖ **poslednje utočište banaka ili zajmodavac u krajnjoj instanci** (*lender of last resort*)
 - **I stepen:** primarne rezerve likvidnosti kod centralne banke (gotov novac i depoziti po viđenju)
 - **II stepen:** sekundarne rezerve likvidnosti (rezervni fondovi i kratkoročne hartije od vrednosti)

Funkcije centralne banke

- **III stepen:** povlačenje kredita sa novčanog tržišta
- **IV stepen:** krediti za likvidnost (izuzetno kratkoročni krediti sa penalnim kamatnim stopama, koji se ne mogu koristiti za povećanje kreditnog potencijala)
- postoji i tržišno rešenje za zaštitu sitnih štediša od bankrota banaka: npr. FDIC u SAD

❖ **supervizorska funkcija** stara je koliko i centralne banke i ima sve veći značaj

Funkcije centralne banke

- ❖ Supervizorska funkcija ostvaruje se neposrednim usmeravajućim i stabilizacionim delovanjem centralne banke na tržišna kretanja:
 - 1. tradicionalnim instrumentima monetarno–kreditnog regulisanja kojima se ostvaruje globalna kontrola količine novca i obima kredita (kreditiranje poslovnih banaka, promena stope i osnovice obaveznih rezervi, operacije na otvorenom tržištu, variranje diskontnih stopa i direktivne mere)

Funkcije centralne banke

- 2. kreditna regulacija preko selektivnog kreditiranja privrede (benificirano finansiranje utvrđenih prioritetnih grana)
- 3. supervizorstvo u odnosu na poslovanje bankarskog i šireg finansijskog sistema u cilju apsorbovanja ekonomskih i finansijskih viškova i minimiziranja rizika po osnovu transfera i alokacije finansijskih resursa

Supervizorska funkcija centralne banke

❖ Supervizorsku funkciju centralna banka realizuje kroz:

- direktni pregled bilansa banaka (auditing)
- povremenu procenu kreditne sposobnosti
- analizu opštih performansi banaka
- obavezu banaka da objavljuju izveštaje o svom poslovanju, naročito o likvidnosti i solventnosti

Supervizorska funkcija centralne banke

- ❖ **Oštriji model supervizorstva (surveillance)** primenjuje se na one banke koje češće koriste kredite za likvidnost, na banke koje su sklone rizičnim plasmanima i sl., jer je „*sistem čvrst koliko i najslabija karika*“.

Metodi i instrumenti realizacije funkcija centralne banke

1. Rediskontni krediti bankama

- realizuju se preko rediskontnih operacija u čijoj je osnovi kupovina robnih menica i drugih komercijalnih papira od poslovnih banaka
- mogu se javiti kao rediskontni krediti i krediti pokriveni dokumentima
- diskontne operacije obavljaju se uz upotrebu diskontne stope u okviru mehanizma poznatog kao „diskontni šalter“
- rediskontne operacije danas se smatraju prevaziđenim mehanizmom monetarne politike

Metodi i instrumenti realizacije funkcija centralne banke

2. Operacije na otvorenom tržištu

- kupovina i prodaja državnih obveznica na finansijskom tržištu
- smatraju se efikasnijim instrumentom kreiranja novca i kredita

3. Stopa obaveznih rezervi

- primenjuje se na depozite po viđenju (tj. na monetarnu aktivnost poslovne banke – kratkoročno kreditiranje)
- smatra se rigidnim i povremenim instrumentom monetarno–kreditnog regulisanja
- povećanje/smanjenje stope obaveznih rezervi centralna banka utiče na smanjenje/povećanje slobodnog kreditnog potencijala banaka

Metodi i instrumenti realizacije funkcija centralne banke

4. Specijalni depoziti

- uvođenjem većih stopa obaveznih rezervi za banke sa ekspanzivnim rastom depozita formiraju se tzv. **marginalne obavezne rezerve**
- marginalne stope obaveznih rezervi primenjuju se na **prirast depozita**
- na specijalne depozite plaća se niža ili nulta kamatna stopa
- primenjuju se povremeno jer sputavaju konkurenciju i dovode do dezintermedijacije

Metodi i instrumenti realizacije funkcija centralne banke

5. Eskontna ili diskontna kamatna stopa

- minimalna kamatna stopa po kojoj je centralna banka spremna da kreditira poslovne banke
- preko nje centralna banka usmerava kreditne tokove i utiče na formiranje ostalih kamatnih stopa
- kada je potrebno smanjiti tražnju za kreditima i kreditnu aktivnost bankarskog sistema centralna banka povećava eskontnu kamatnu stopu i obrnuto
- spektar tržišnih kamata pretežno se formira oko eskontnih kamatnih stopa

Metodi i instrumenti realizacije funkcija centralne banke

6. Direktivne mere centralne banke

- mere koje nisu u skladu sa tržišnim mehanizmom
- selektivne su i rigidne, a ako se duže vreme primenjuju mogu prouzrokovati kontraefekte
- **kvantitativne mere:** (1) limitiranje obima kredita poslovnih banaka nezavisno od njihovog depozitnog potencijala; (2) limitiranje kamatne stope koju banke plaćaju na određene vrste depozita (primer: SAD); (3) propisivanje obima ili limitiranih cena otkupa ili prodaje hartija od vrednosti; (4) „plafoniranje“ obima potrošačkih i stambenih kredita i sl.
- **kvalitativne mere:** sugestije i uputstva bankama da daju prioritet određenim privrednim delatnostima ili da isključe neke komitente iz kreditnih plasmana

Metodi i instrumenti realizacije funkcija centralne banke

7. Neinstitucionalne metode

- moralni apeli centralne banke
- moralno ubeđivanje
- „džentlensko sprazumevanje“
- „prijateljski nagoveštaji“

Depozitne (komercijalne) banke

- ❖ mobiliju kratkoročne izvore koje plasiraju, takođe, kratkoročno (kratkoročno kreditiranje robnog prometa; zaliha; kupovine trajnih potrošnih dobara od strane stanovništva ...)
- ❖ odlikuju se razgranatom mrežom filijala koje pokrivaju široku teritoriju
- ❖ privlače i štedne i oročene depozite pa mogu odobravati i dugoročne kredite privredi kao i stambene (hipotekarne) kredite stanovništvu

Depozitne (komercijalne) banke

- ❖ vrše **ročnu transformaciju** kratkoročne depozitne pasive u dugoročniju aktivu što dovodi do problema sa likvidnošću
- ❖ javljaju se u dvostrukoj ulozi: (1) **kao institucije monetarnog sistema** (drže transakcione depozite preduzeća i građana preko kojih se obavlja bezgotovinski platni promet) i (2) **kao nemonetarne finansijske institucije** (drže oročene i štedne depozite)
- ❖ predstavljaju transmisioni mehanizam za sprovođenje monetarne politike centralne banke

Depozitne (komercijalne) banke

- ❖ procesom finansijske konglomerizacije, zajedno sa investicionim bankama, osiguravajućim kompanijama, berzanskim i trgovinskim firmama formiraju finansijske konglomerate bazirane na principu unakrsne prodaje (finansijski supermarketi)
- ❖ u novije vreme brojne finansijske inovacije supstituišu i potiskuju klasične (nekamatonosne) transakcione depozite
- ❖ proces deregulacije pojačao je konkurenciju i omogućio komercijalnim bankama obavljanje investicionih aktivnosti

Poslovne banke

- ❖ nekada veoma rasprostranjen oblik organizovanja banaka u sistemima u kojima nije postojao čist oblik komercijalnih banaka
- ❖ u sklopu deregulacionih procesa postepeno se približavaju komercijalnim bankama
- ❖ njihov finansijski potencijal zasniva se pretežno na sopstvenim resursima
- ❖ one su vlasnici ili suvlasnici brojnih preduzeća, preko čijeg profita se uvećava njihov sopstveni kapital

Poslovne banke

- ❖ često imaju veliki finansijski potencijal pa osnivaju brojne afilijacije u inostranstvu i velikim svetskim finansijskim centrima
- ❖ osnivaju se kao akcionarska društva, a brojne afilijacije u inostranstvu omogućavaju im izbegavanje domaćih ograničenja
- ❖ u početku im je bilo zabranjeno mobilisanje depozita po viđenju jer su njihovi plasmani neizvesniji, ali su danas sve sličnije komercijalnim bankama
- ❖ „poslovne banke“ u jugoslovenskoj teoriji i praksi

Investicione banke

- ❖ mobilišu sredstva na srednji, a najčešće na dugi rok
- ❖ formiraju finansijski potencijal emitovanjem dugoročnih hartija od vrednosti i koriste ga za dugoročne plasmane
- ❖ predstavljaju finansijske posrednike na tržištu kapitala i mogu se javiti u funkciji principala (kada koriste sopstveni kapital) i u funkciji agenta (kada koriste tuđi kapital)

Investicione banke

- ❖ najstariji oblik investicionih banaka su hipotekarne banke
- ❖ u pravom smislu reči investicione banke postoje jedino u SAD (gde je 1933. došlo do zakonskog razgraničenja na komercijalne i investicione banke)
- ❖ u SAD se javljaju u okviru holding kompanija i u obliku investicionih društava (*Securities Firms, Capital Market Corporations, Acceptance Houses, Merchant Banks, Investment Banks*)
- ❖ u evropskom bankarstvu pojedini delovi univerzalno organizovanih banaka obavljaju investicione bankarske poslove

Funkcije investicione banke

1. Stručno–savetodavna funkcija

- predinvesticiona studija, procena performansi preduzeća, izbor hartija od vrednosti i načina emisije

2. Posredničko–distributivna funkcija

- distribucija se može vršiti neposredno, preko razgranate mreže filijala, ili posredstvom dilera
- formiraju se i sindikati investicionih banaka (ad hoc) sa vodećom investicionom bankom na čelu

3. Funkcija preuzimanja rizika emisije

- preuzimanje (underwriting) se može izvršiti
 - (1) otkupom čitave emisije i preuzimanjem rizika;
 - (2) preuzimanje uz obavezu otkupa dela emisije koji nije prodat
 - (3) preuzimanje prodaje u svojstvu agenta (bez rizika)

Univerzalne banke

- ❖ Istorijski posmatrano, predstavljaju prvi organizacioni oblik banaka
- ❖ Kod univerzalnih banaka dominiraju depozitni izvori i kratkoročni krediti
- ❖ Sve je prisutnija tendencija emitovanja sopstvenih hartija od vrednosti radi obezbeđenja dugoročnih izvora za dugoročno kreditiranje
- ❖ U univerzalnim bankama razvijaju se posebni organizacioni delovi koji se specijalizuju za pojedine vrste bankarskih usluga

Univerzalne banke

❖ Univerzalne banke mogu ponuditi čitav niz finansijskih usluga:

- prodaja osiguranja
- garancije pri emisiji hartija od vrednosti
- transakcije hartijama od vrednosti u tuđe ime i za tuđ račun (čisto posrednički poslovi)
- poslovi hipotekarnog bankarstva
- portfolio menadžment
- upravljanje investicionim fondovima

Univerzalne banke

- ❖ U okviru Evropske unije banke su univerzalnog karaktera sa pravom pružanja svih bankarskih usluga u svim zemljama članicama
- ❖ U Japanu i SAD komercijalne banke još uvek nemaju punu slobodu pri transakcijama hartijama od vrednosti, prodaji polisa osiguranja, posredovanja u berzanskom prometu nekretnina i sl.
- ❖ Tek osamdesetih godina prošloga veka došlo je do ublažavanja primene strogih zakonskih ograničenja

Ostale podele banaka

- ❖ Prema kriterijumu privredne oblasti ili grane: industrijske, poljoprivredne, zanatske, trgovinske, uvozno–izvozne itd.
- ❖ Prema teritorijalnom kriterijumu: lokalne (komunalne), federalne, savezne
- ❖ Prema kriterijumu vlasništva: privatne, državne, mešovite

Visoka
poslovna
škola
strukovnih
studija
u Leskovcu

NEBANKARSKE FINANSIJSKE INSTITUCIJE

Nebankarske finansijske institucije

- ❖ od engl. *non bank bank*
- ❖ deluju paralelno i konkurentno na istim tržištima kao i banke
- ❖ što je razvijeniji privredni i finansijski sistem neke zemlje, veći je relativni značaj nebankarskih finansijskih institucija
- ❖ razvoj bankarskih i nebankarskih finansijskih institucija je međusobno uslovljen

Karakteristike nebankarskih finansijskih institucija

1. vrlo heterogene institucije od kojih neke imaju dugu i bogatu tradiciju
2. posluju uglavnom sa srednjoročnim i dugoročnim sredstvima
3. neke od njih posluju na neprofitnoj osnovi, ostvarujući šire društvene interese
4. poslove obavljaju na ugovornoj ili neugovornoj osnovi

Karakteristike nebankarskih finansijskih institucija

5. nisu članovi monetarnog sistema (ne podležu merama monetarno–kreditne politike)
6. ponekad se nekima od njih obezbeđuje prioritetan tretman, što im daje konkurentsku prednost
7. neke od njih obezbeđuju specifične vrste nefinansijskih usluga
8. u novije vreme postiji tendencija izjednačavanja funkcija banaka i nebankarskih institucija

Homogene grupe nebankarskih finansijskih institucija

1. finansijske institucije u oblasti štednje
2. finansijske institucije u oblasti potrošnje
3. finansijske institucije na tržištu kapitala
4. finansijske institucije za finansiranje zemljoradnika
5. finansijske institucije za stambenu izgradnju

Podela nebankarskih finansijskih institucija

Na osnovu vrste i prirode izvora sredstava ili potencijala, dele se na:

1. depozitne finansijske organizacije
2. institucionalne investitore
3. finansijske kompanije
4. mešovite ili pomoćne finansijske organizacije

Depozitne nebankarske finansijske institucije

- ❖ Poznate su pod opštim nazivom **štedionice**
- ❖ Imaju slične izvore prihoda kao i banke
- ❖ **Štedionice**: svojim delovanjem nadoknađuju prazninu u mobilizaciji finansijskih resursa na onim područjima koja su izvan oblasti interesovanja banaka
- ❖ Slične su bankama ali su manje od njih
- ❖ Mobilišu i ukamaćuju uštedevine najširih slojeva stanovništva

Depozitne nebankarske finansijske institucije (štedionice)

- ❖ Za funkcionisanje štedionica najbitnije je potupno **poverenje štediša**. Zbog toga u mnogim zemljama štedionice osniva samo država (na nivou federacije, republike, opštine) koja jemči za štedne uloge građana
- ❖ Delatnost štedionice ograničava se samo na teritoriju osnivača

Depozitne nebankarske finansijske institucije (štedionice)

- ❖ Osnivač je neograničeno odgovoran za sve obaveze štedionice, što doprinosi poverenju
- ❖ Štedionice su izuzetno kontrolisane finansijske institucije
- ❖ Specifični organizacioni oblici štedionica:
 - zajedničke ili mešovite štedne banke
 - štedno–kreditna udruženja
 - kreditne unije

Zajedničke ili mešovite štedne banke

- ❖ „Mutual savings banks“
- ❖ Imaju za cilj mobilisanje atomizirane štednje u društvu
- ❖ Osnivaju se pod povoljnijim uslovima u odnosu na banke
- ❖ Imaju kooperativni karakter pa njihovim radom upravljaju štediša i depozitari
- ❖ To su neprofitne finansijske institucije za razvoj i unapređenje štednje

Zajedničke ili mešovite štedne banke

- ❖ Organ upravljanja je **odbor staratelja** izabran od strane depozitara
- ❖ Ne koriste kredite niti izdaju hartije od vrednosti da bi došle do dodatnih finansijskih sredstava
- ❖ Depozitni potencijal koriste za finansiranje stambene izgradnje, odobravanje potrošačkih kredita i kupovinu državnih obveznica i komercijalnih papira

Zajedničke ili mešovite štedne banke

- ❖ Stambene kredite odobravaju po preferencijalnim kamatnim stopama što je omogućeno nižim stopama oporezivanja ovih institucija
- ❖ Postoji jaka državna kontrola poslovanja ovih institucija pri čemu se preferira sigurnost naspram profitabilnosti
- ❖ Veći štedni ulozi osiguravaju se kod specijalizovanih osiguravajućih organizacija

Štedno–kreditna udruženja

- ❖ „Savings and loan associations“
- ❖ Mogu se osnovati kao (1) **zajedničke (mešovite)** ili kao (2) **akcionarske finansijske organizacije**
- ❖ U prvom slučaju depozitari biraju odbor direktora
- ❖ Depoziti su uglavnom srednjoročni i dugoročni
- ❖ Depoziti se osiguravaju kod specijalizovanih institucija
- ❖ Depozitari i ulagači dobijaju dividendu umesto kamate, što ne menja bitno poziciju depozitara imajući u vidu sigurnost ovih institucija

Štedno–kreditna udruženja

- ❖ Imaju širi spektar stopa za oročavanje depozita u odnosu na banke
- ❖ Depozitni potencijal može se povećati pozajmicama od drugih finansijskih organizacija po tržišnim kamatnim stopama
- ❖ Ako su formirana kao akcionarska društva, štedno–kreditna udruženja mogu da plasiraju dugoročne hartije od vrednosti
- ❖ Najveći deo plasmana ide na stambene kredite
- ❖ Likvidnost se obezbeđuje držanjem gotovine i HoV

Kreditne unije

- ❖ kooperativne i neprofitne organizacije čiji su članovi najčešće iz zajedničkih profesija, zanimanja ili teritorija
- ❖ manje su po veličini od prethodna dva oblika štedionica, ali su brojnije
- ❖ mogu se udruživati u specijalizovane asocijacije koje obezbeđuju informativne, savetodavne i finansijske usluge
- ❖ operativni troškovi su niski zbog samofinansiranja i volonterskog angažovanja članova

Kreditne unije

- ❖ ne postoje garantovane dividende i prihodi članovima
- ❖ radi dopune svojih izvora mogu se pozajmljivati kod drugih finansijskih organizacija do 50% sopstvenog kapitala
- ❖ uživaju veće poreske povlastice u odnosu na prethodne dve vrste štedionica
- ❖ ne mogu izdavati dugoročne HoV niti koristiti kredite za likvidnost
- ❖ kod plasmana dominiraju potrošački krediti u odnosu na stambene (plasmani do 10 godina)

Institucionalni investitori

- ❖ Slični su nebankarskim depozitnim institucijama jer prikupljaju štednju od različitih transaktora
- ❖ Stopa povraćaja plasirane štednje zavisi od uspešnosti plasmana
- ❖ Prikupljenu štednju plasiraju u raznovrsne instrumente na tržištu novca, u trajni kapital, u vrednosne papire sa fisknom kamatom, nekretnine, umetnička dela i sl.

Institucionalni investitori

- ❖ U razvijenim tržišnim privredama u poslednjih pedesetak godina zabeležen je nagli razvoj institucionalnih investitora na račun individualnih investitora:
 - Velika Britanija: učešće u trajnom kapitalu povećano sa 27,8% (1963) na 63% (1989)
 - SAD: 16,9% (1970) na 34,8% (1988)
 - Japan: 12,6% (1950) na 42,2% (1987)
- ❖ Preferencija ka kolektivnom vlasništvu proizlazi iz povoljnijeg oporezivanja i veće mogućnosti diverzifikacije plasmana

Institucionalni investitori

- ❖ S obzirom na aktivnost u mobilisanju štednje i na način njenog plasiranja, mogu se podeliti na:
 - Institucije za ugovornu štednju (osiguravajuće kompanije i penzioni fondovi)
 - Investicione finansijske institucije
 - Poverenička udruženja
 - Investiciona društva

Institucije za ugovornu štednju – Osiguravajuće kompanije

- ❖ Osiguravajuće kompanije, slično drugim finansijskim posrednicima, mobilišu finansijske viškove pojedinaca i domaćinstava da bi ih transferisale finansijski deficitnim javnim ili privatnim transaktorima kupujući njihove hartije od vrednosti
- ❖ Uslov za normalno funkcionisanje osiguravajućih kompanija je postojanje kritičnog broja korisnika, tj. kritične mase finansijskih sredstava u fondu osiguranja

Institucije za ugovornu štednju – Osiguravajuće kompanije

- ❖ osiguravajuće kompanije, pored toga što obavljaju osiguravajuće poslove, imaju tretman intermedijarnih finansijskih institucija jer mobilišu i reinvestiraju uštede

Institucije za ugovornu štednju – Penzioni fondovi

- ❖ Imaju slične karakteristike kao i osiguravajuće organizacije
- ❖ Priliv sredstava odvija se po ustaljenom ritmu a isplate su predvidljive, tako da problem likvidnosti nije naročito izražen
- ❖ po svojoj finansijskoj snazi nalaze se na prvom mestu u okviru nebankarskih finansijskih institucija (SAD)
- ❖ pored njihove finansijske snage, značajne su i klasno–socijalne reperkusije

Institucije za ugovornu štednju – Penzioni fondovi

- ❖ Penzioni fondovi dobili su na značaju 1970. godine kada je u SAD donet Zakon o osiguranju prihoda penzionisanih radnika
- ❖ od tada penzioni fondovi beleže stalan porast, a danas drže kontrolne pakete akcija u najvećim korporacijama

Institucije za ugovornu štednju – Penzioni fondovi

- ❖ Funkcionišu po principu penzionih planova kojima se predviđaju potrebna sredstva, njihovo investiranje i način isplate naknade korisnicima penzionih fondova
- ❖ Penzioni planovi se obično dele na:
 - **fundirane** (raspolažu imovinom dovoljnom da ispune sve obaveze čak i kada izostane kasniji priliv sredstava)
 - **nefundirane** (oslanjaju se na tekuća plaćanja da bi ispunili tekuće obaveze; imovina im je dovoljna za ispunjenje obaveza na kratak rok)

Institucije za ugovornu štednju – Investicione finansijske organizacije

- ❖ Za razliku od prethodnih, ova vrsta institucija za ugovornu štednju formira svoj potencijal na bazi izdavanja i/ili transfera dugoročnih hartija od vrednosti
- ❖ Ovo su relativno male nebankarske finansijske institucije koje deluju na tržištu kapitala
- ❖ Pored transakcija hartijama od vrednosti bave se i pružanjem informacija, saveta i garancija

Institucije za ugovornu štednju – Investicione finansijske organizacije

- ❖ Javljaју se u više organizacionih formi, koje se, s obzirom na njihovu sličnost, mogu svrstati u dve veće grupe:
 - **Investicione kompanije** (bave se ulaganjem finansijskih sredstava u akcije i/ili obveznice; ako 90% svog dohotka podele svojim participantima i pridržavaju se principa i delokruga poslovanja, ostvareni dohodak se ne oporezuje)
 - **Starateljski fondovi** (specifične institucije kojima upravljaju starateljska odeljenja poslovnih banaka; respektuju pravilo *brižljivog i sigurnog* izbora za ostvarenje razumnog nivoa dohotka uz očuvanje uloženog kapitala.

Institucije za ugovornu štednju – Poverenički fondovi

- ❖ Omogućavaju individualnim investitorima mnogo uspešnije učešće na tržištu kapitala nego što bi to oni mogli pojedinačno
- ❖ Individualni investitori plaćaju dve vrste naknada:
 - (1) početnu (jednokratnu) naknadu 5–6%
 - (2) godišnju naknadu 1–1,5%
- ❖ Poverenički fondovi, prikupljanjem štednje pojedinačnih investitora, stvaraju finansijsku osnovu za kupovinu investicionih portfolija koji će povećati likvidnosni i profitabilni potencijal pojedinačnih investitora.

Institucije za ugovornu štednju – Poverenički fondovi

- ❖ Portfolio povereničkog fonda se vrednuje dnevno i prodaje individualnim investitorima srazmerno sredstvima koja su investirali
- ❖ Za svoju štednju individualni investitori dobijaju određeni broj jedinica postojećeg portfolia na bazi **cene ponude**
- ❖ Jedinice portfolia otkupljuju se od individualnih investitora po **licitacijskoj ceni**
- ❖ Razlika između cene ponude i licitacijske cene iznosi 6–7%

Institucije za ugovornu štednju – Poverenički fondovi

- ❖ Vrednost portfolia povereničkog fonda mora se utvrđivati svakodnevno, kako bi se znala cena jedinice portfolija. Za to se mogu koristiti dve metode:
 - **Istorijska osnova** vrednovanja: vrednost iz prethodnog dana (Velika Britanija)
 - **Terminska osnova** vrednovanja: cena se trenutno ne zna, ali se utvrđuje narednog dana (SAD)
- ❖ Poverenički fondovi pružaju individualnim investitorima mogućnost diverzifikacije i ograničavanja stepena rizika

Institucije za ugovornu štednju – Investiciona društva

- ❖ Često se poistovećuju sa povereničkim fondovima, mada uopšte nije reč o fondovima, već o preduzećima koja se bave kupoprodajom akcija drugih preduzeća
- ❖ I ove institucije nude individualnim investitorima prednosti diverzifikacije
- ❖ Manje su ograničena u vođenju svoje poslovne politike: mogu trgovati i akcijama koje se ne kotiraju na berzi, opcijama, fjučersima, investirati u inostranstvu; mogu emitovati akcije, ali i obveznice, konvertibilne akcije i sl.

Finansijske kompanije

- ❖ Formiraju fondove prodajom komercijalnih papira, emitovanjem akcija i uzimanjem kredita od banaka
- ❖ Imaju specifičnu strukturu izvora kapitala u odnosu na druge finansijske organizacije: jednu trećinu ukupnih fondova čini osnivački kapital, a ostatak se obezbeđuje emitovanjem kratkoročnih hartija od vrednosti i uzimanjem bankarskih kredita
- ❖ Finansijske kompanije povezuju tržište novca i tržište kapitala

Finansijske kompanije

❖ Mogu se podeliti na:

- Finansijske kompanije za finansiranje prometa trajnih dobara (npr. za kupovinu automobila i drugih trajnih potrošnih dobara)
- Finansijske kompanije za finansiranje potrošnje (posebne vrste potrošačkih kredita malih iznosa)
- Finansijske kompanije za odobravanje specijalnih zajmova (odobravaju zajmove preduzećima koja nemaju potreban kredibilitet da bi dobila zajam kod banaka.

Visoka
poslovna
škola
strukovnih
studija
u Leskovcu

PRINCIPI BANKARSKOG POSLOVANJA

Koncept poslovne sposobnosti banaka

- ❖ **Pravni aspekt:** početak i prestanak statusa pravnog lica
- ❖ **Ekonomski aspekt:** obim i kvalitet mikroekonomije
- ❖ **Faktička** poslovna sposobnost proizlazi iz ostvarenja funkcije cilja banke

Koncept efikasnosti banaka

- ❖ Kroz veću ili manju efikasnost poslovnih banaka manifestuje se njihova veća ili manja poslovna sposobnost
- ❖ Poslovna sposobnost i efikasnost funkcionisanja banaka imaju izuzetan uticaj na racionalnost korišćenja sredstava na nivou makroekonomije
- ❖ Banke su odgovorne za efikasnost korišćenja finansijskih resursa na nivou makrosistema

Koncept efikasnosti banaka

- ❖ Poslovna sposobnost i efikasnost banke su međusobno uslovljene
- ❖ Insistiranjem samo na poslovnoj sposobnosti preferira se rizik, nezavisno od negativnih efekata na nivou makrosistema
- ❖ Insistiranjem samo na efikasnosti naglašava se „drušvenost“ banaka i gubi materijalna motivisanost banaka da racionalno posluju finansijskim resursima

Likvidnost banaka

- ❖ Sposobnost banke da u svakom trenutku odgovori dospelim obavezama
- ❖ Prestanak rada banke usled likvidnosti predstavlja jedan od osnovnih rizika u bankarstvu
- ❖ Makroekonomski značaj likvidnosti: poverenje u stabilnost i sigurnost bankarskog sektora
- ❖ Mikroekonomski značaj likvidnosti: indikator poslovne sposobnosti i efikasnosti banke

Likvidnost banaka

- ❖ Korektivni faktor u odnosu na likvidnost je očekivana rentabilnost
- ❖ Princip likvidnosti banke predstavlja integrativni faktor prilikom koncipiranja poslovne politike jer relativizira konfliktnost pojedinih njenih delova
- ❖ Ročna neusklađenost izvora i plasmana banke dovodi do problema pokrivanja tekućih obaveza

Likvidnost banaka

- ❖ Problem (ne)likvidnosti postao je relevantan prelaskom sa sistema stopostotnih na sistem delimičnih rezervi
- ❖ Izmirenje dospelih obaveza zavisi od nivoa rezervi likvidnosti i stepena konvertibilnosti pojedinih delova aktive u gotovinu
- ❖ Banka mora da vodi računa o usklađivanju svojih izvora i plasmana jer u suprotnom i banka sa visokim rezervama likvidnosti može da zapadne u nelikvidnost

Likvidnost banaka

- ❖ Rezerve likvidnosti se obično klasifikuju na:
 - **Primarne** rezerve likvidnosti (gotov novac i potraživanja od centralne banke, tj. sredstva koje banka drži na računu kod centralne banke)
 - **Sekundarne** rezerve likvidnosti (kamatonosni plasmani u kratkoročne hartije od vrednosti i nekamatonosna sredstva rezervi likvidnosti i obaveznih rezervi banaka formiranih po osnovu zakonskih propisa)
 - **Tercijarne** rezerve likvidnosti (menice bez mogućnosti eskontovanja, neiskorišćene tranše kratkoročnih kredita od drugih banaka, obveznice i druga sredstva čiji je rok konverzije u likvidna sredstva duži)

Likvidnost banaka – primarne rezerve likvidnosti

- ❖ Sastoje se iz gotovine, depozitnih rezervi kod centralne banke i depozita po viđenju kod korespondentskih banaka
- ❖ Svi oblici primarnih rezervi likvidnosti imaju mogućnost neograničene međusobne konverzije
- ❖ Imaju relativno veći značaj kod manjih i srednjih banaka kao i kod banaka koje preferiraju defanzivnu politiku likvidnosti
- ❖ Imaju relativno veći značaj u finansijskim sistemima sa nerazvijenim tržištem HoV

Likvidnost banaka – primarne rezerve likvidnosti

- ❖ nekamatonosne su, pa velike banke u zemljama sa razvijenim finansijskim tržištem svoje likvidne potrebe zadovoljavaju korišćenjem kamatonosnih sekundarnih rezervi
- ❖ služe za pokriće neto odliva depozita iz poslovnog sistema banke
- ❖ pošto su nekamatonosne, potrebno ih je optimizirati da se ne bi ugrozilo ostvarenje principa profitabilnosti

Likvidnost banaka – sekundarne rezerve likvidnosti

- ❖ trenutno dopunjavaju iscrpljene primarne rezerve
- ❖ banke u razvijenim tržišnim privredama imaju potpunu autonomiju u njihovom kreiranju
- ❖ sastoje se iz kratkoročnih državnih HoV, HoV koje izdaje centralna banka i komercijalnih papira većih korporacija
- ❖ Likvidnosne HoV se kotiraju na novčanom tržištu, imaju kratak rok dospeća i sigurnu naplatu po isteku dospeća a mogu se bez većih gubitaka unovčiti i pre dospeća; ostale HoV cirkulišu na tržištu kapitala

Likvidnost banaka – sekundarne rezerve likvidnosti

- ❖ reč je o kamatonosnim plasmanima — zbog kratkih rokova dospeća kamate su niske ali dnevno unovčive
- ❖ njihova primarna funkcija je obezbeđenje likvidnosti ali su i u funkciji profitabilnosti
- ❖ najveći značaj u strukturi sekundarnih rezervi likvidnosti imaju kratkoročne državne HoV, bankarski akcepti, blagajnički zapisi, komercijalni papiri itd.

Likvidnost banaka – krediti za likvidnost

- ❖ smatraju se sastavnim delom ukupnih rezervi likvidnosti, pod uslovom da postoji mogućnost korišćenja kreditnih linija od strane likvidno ugroženih banaka
- ❖ najčešće ih koriste veće banke sa izgrađenom tržišnom pozicijom
- ❖ obezbeđuju se kod korespondentskih banaka (trenutni transfer likvidnih finansijskih viškova između banaka koji ne utiče na likvidni potencijal ukupnog bankarskog sektora) ili kod centralne banke (čime se povećava likvidni potencijal bankarskog sektora)

Likvidnost banaka – krediti za likvidnost

- ❖ banke koje preferiraju profitabilnost i imaju niže rezerve likvidnosti češće koriste kredite za likvidnost
- ❖ krediti za likvidnost predstavljaju alternativu primarnim i sekundarnim rezervama pa prilikom formulisanja politike likvidnosti banke treba da imaju u vidu njihove troškove i rizike
- ❖ često korišćenje kredita za likvidnost kvalifikovaće banku kao visokorizičnu i poslovno nesigurnu
- ❖ krediti za likvidnost transferišu se između banaka bez posebnog pokrića, imaju dnevnu dospelost i direktno se prenose između računa banaka koji se vode kod centralne banke

Solventnost banaka

- ❖ Dok princip likvidnosti prednost daje kratkoročnoj vremenskoj usklađenosti aktive i pasive, princip solventnosti primat daje dugoročnoj vremenskoj usklađenosti aktive i pasive
- ❖ Nasuprot likvidnosti koja predstavlja sposobnost da se dugovi plate u određenom roku, solventnost predstavlja sposobnost da se dugovi plate konačno, u celini
- ❖ Banka ulazi u zonu nesolventnosti kada obaveze prevaziđu nivo aktive

Solventnost banaka

- ❖ nesolventne banke dolaze pod strogi nadzor centralne banke, uz mogućnost gubljenja poslovnog statusa (likvidacija, preuzimanje)
- ❖ u američkoj literaturi solventnost je poznata pod nazivom „adekvatnost kapitala“ (capital adequacy), koja izražava sposobnost banke da na duži rok osigura povraćaj pozajmljenih sredstava ili da u momentu likvidacije osigura isplatu svih svojih poverilaca

Profitabilnost banaka

- ❖ Tržišni koncept banke u razvijenim privredama akcenat stavlja na maksimizovanje profita
- ❖ U novije vreme, umesto maksimizovanja profita funkcija cilja se transformiše u povećanje tržišne vrednosti banke, tj. u maksimiranje stope prinosa po jedinici akcijskog kapitala
- ❖ Rastuće stope prinosa su u funkciji mobilisanja dodatnog kapitala od strane banaka radi obezbeđenja propisane adekvatnosti kapitala i ekspanzije poslovanja banke

Profitabilnost banaka – faktori profitabilnosti

❖ Nivo profitabilnosti banaka je uslovljen:

- kvalitetom menadžmenta
- kvalitetom aktive
- ekonomijom obima
- obimom vanbilansnih operacija
- troškovima poslovanja
- okruženjem banke.

Konfliktnost ciljeva bankarskih principa

- ❖ Rukovodstvo banke mora se neprestano baviti konfliktom ciljeva profitabilnosti, likvidnosti i sigurnosti
- ❖ Maksimizacija profita akcionara zahteva od menadžera permanentnu procenu šansi za većim profitom kao i verovatnoće da profit neće biti ostvaren
- ❖ Konflikt ciljeva javlja se uvek kada menadžer banke preferira jedan od principa, čime se narušava ravnoteža banke

Konfliktnost ciljeva bankarskih principa

- ❖ ako se profitabilnost preferira po svaku cenu može se ugroziti likvidnost (rizik nelikvidnosti) a takođe i sopstvenu sigurnost (kreditni rizik)
- ❖ funkcija cilja banke: maksimizovanje profita uz minimizovanje rizika nelikvidnosti i kreditnog rizika ?

Visoka
poslovna
škola
strukovnih
studija
u Leskovcu

BANKARSKI POSLOVI

Podela bankarskih poslova

- ❖ Uobičajena su tri kriterijuma za grupisanje bankarskih poslova
- ❖ Prema **bilansnom** kriterijumu bankarski poslovi mogu biti (1) aktivni, (2) pasivni i (3) neutralni
- ❖ Prema **funkcionalnom** kriterijumu dele se na: (1) poslove mobilizacije i koncentracije sredstava, (2) kreditne poslove, (3) komisione poslove i (4) vlastite poslove.
- ❖ Prema **vremenskom** kriterijumu dele se na (1) kratkoročne, (2) srednjoročne i (3) dugoročne

Pasivni bankarski poslovi

- ❖ Poslovi mobilizacije i koncentracije finansijskih resursa
- ❖ Mobilizovana i koncentrisana (tuđa) finansijska sredstva predstavljaju dug banke pa se evidentiraju u njenoj pasivi
- ❖ Vršeci funkciju mobilizacije i koncentracije finansijskih resursa banke obavljaju pasivne bankarske poslove

Pasivni bankarski poslovi

❖ **Obavljajući pasivne bankarske poslove banka vrši dve značajne funkcije:**

1. vrši mobilizaciju i koncentraciju mnoštva atomiziranih finansijskih viškova čineći ih upotrebljivim po kvalitetu i kvantitetu s aspekta zajmotražilaca,
2. mobilisana i koncentrisana finansijska sredstva banka transformiše i stavlja na raspolaganje finansijski deficitnim transaktorima u skladu sa njihovim vremenskim i kvantitativnim preferencijama

Pasivni bankarski poslovi

- ❖ Poslovi mobilizacije i koncentracije finansijskih resursa sve su značajniji za banku zbog stalno rastuće tražnje za finansijskim sredstvima
- ❖ Za razliku od doskorašnjeg naglaska na upravljanje aktivom (plasmanima) banaka, u novije vreme sve veća pažnja poklanja upravljanju pasivom (izvorima)
- ❖ Indikator uspešnosti mobilizacije i koncentracije sredstava je veličina i struktura kreditnog potencijala banke

Pasivni bankarski poslovi

- ❖ Mobilizacija i koncentracija sredstava može se vršiti prikupljanjem depozita, uzimanjem kredita u zemlji i inostranstvu i mobilisanjem sredstava na finansijskom tržištu putem emitovanja hartija od vrednosti
- ❖ Ukoliko je finansijsko tržište razvijenije, mehanizmi i instrumenti prikupljanja sredstava su raznovrsniji i složeniji

Pasivni bankarski poslovi

- ❖ Pasivni bankarski poslovi najčešće se dele na kratkoročne i dugoročne
- ❖ Najznačajniji **kratkoročni pasivni bankarski poslovi** su:
 - depozitni poslovi
 - emisija novca
 - reeskontni poslovi
 - relombardni poslovi
 - emisija kratkoročnih hartija od vrednosti
 - kratkoročni krediti od drugih banaka

Kratkoročni pasivni bankarski poslovi

- ❖ Pasivni **depozitni poslovi** obuhvataju mobilizaciju i koncentraciju različitih vrsta depozita (depoziti po viđenju, neoročeni štedni ulozi građana, oročena i namenska sredstva privrede i stanovništva ...)
- ❖ **Sekundarna emisija novca** vrši se depozitno kreditnom multiplikacijom (kombinacija aktivnog i pasivnog posla)

Kratkoročni pasivni bankarski poslovi

- ❖ **Reeskontni poslovi** – ponovno eskontovanje menica (do kojih je poslovna banka došla prethodnim odobravanjem kredita svojim komitentima) kod centralne banke
- ❖ **Relombardni poslovi** – osnova za ove poslove je lombardni kredit koji banka odobrava komitentima na bazi pokrića u vrednosnim papirima – efektima (aktivni posao). Na bazi pokrića lombardnog kredita banka može dobiti relombardni kredit od centralne banke (pasivni posao)

Kratkoročni pasivni bankarski poslovi

- ❖ **Emisija kratkoročnih HoV** (blagajnički zapisi, obveznice, depozitni certifikati ...) banka mobilize finansijske resurse sa finansijskih tržišta
- ❖ **Kratkoročni krediti od drugih banaka** (radi očuvanja ili poboljšanja likvidnosti)

Dugoročni pasivni bankarski poslovi

❖ U dugoročne pasivne bankarske poslove spadaju:

- emisija dugoročnih hartija od vrednosti,
- prikupljanje oročenih i ograničenih depozita,
- prikupljanje fondova i dugoročnih sredstava preduzeća i javnih institucija,
- inostrani dugoročni krediti,
- emisija založnica.

Aktivni bankarski poslovi (kratkoročni)

- ❖ Eskontni kredit
- ❖ Lombardni kredit
- ❖ Akceptni kredit
- ❖ Rambursni kredit
- ❖ Kontokorentni kredit
- ❖ Avalni kredit
- ❖ Vinkulacioni kredit
- ❖ Faktoring
- ❖ Investiranje u kratkoročne hartije od vrednosti

Aktivni bankarski poslovi (kratkoročni)

❖ **Eskontni kredit**

- najstariji kratkoročni aktivni bankarski posao
- osnov za odobravanje kredita je menica koja se otkupljuje od komitenta pre roka dospeća
- kredit se ne daje u visini meničnog pokrića već se umanjuje za iznos kamate do datuma dospeća (eskont, diskont)
- eskontni kredit je veoma siguran jer se banka može obratiti centralnoj banci sa zahtevom za reeskont
- eskontni krediti imaju stabilizaciono dejstvo na privredna kretanja

Aktivni bankarski poslovi (kratkoročni)

❖ Lombardni kredit

- odobrava se na osnovu pokrića u hartijama od vrednosti, zlatu ili robi
- za razliku od eskontnog kredita gde dužnik jemči svom svojom imovinom, kod lombardnog kredita jedino zalog služi kao pokriće
- kredit se odobrava do iznosa od 75% od vrednosti pokrića (zaloga), a ako tržišna vrednost zaloga opadne za preko 10% može se tražiti dopuna pokrića
- lombardni zalog banka može iskoristiti za rekreiranje svog kreditnog potencijala traženjem relombardnog kredita od centralne banke ili neke snažnije banke

Aktivni bankarski poslovi (kratkoročni)

❖ Akceptni kredit

- akceptiranjem menice svojih komitenata banka postaje glavni menični dužnik
- kredit se realizuje u trenutku kada vlasnik menice, nakon isteka njenog dospeća, zatraži od banke isplatu

Aktivni bankarski poslovi (kratkoročni)

❖ Rambursni kredit

- specifična vrsta akceptnog kredita, karakterističan za spoljnu trgovinu
- banka odobrava akceptni kredit uvozniku, u korist izvoznika, pri čemu kao pokriće služe robni dokumenti (teretnice i dr.)
- uvoznik ne plaća robu u gotovom, već izvoznik prima ramburs, tj. isplatu preko kupčeve bančine veze u inostranstvu u vidu akcepta
- rambursne kredite odobravaju uglavnom banke sa međunarodnim ugledom

Aktivni bankarski poslovi (kratkoročni)

❖ **Kontokorentni kredit (kredit po tekućem računu)**

- banka odobrava svom komitentu kredit na tekući račun, tako da on može njime raspolagati izdavanjem naloga za isplatu sa tekućeg računa

❖ **Avalni kredit**

- odobrava se u vidu posebne garancije na licu menice i predstavlja menično jemstvo banke, kojim banka garantuje da će neko od potpisnika menice izmiriti svoju obavezu
- u slučaju da menični dužnik ne isplati obavezu, banka prihvata da tu obavezu u potpunosti izmiri

Aktivni bankarski poslovi (kratkoročni)

❖ Vinkulacioni kredit

- odobrava se na bazi prethodne obaveze dužnika da doznači tovarni list na osnovu koga će banka potpuno ili delimično raspolagati vrednošću robe
- koristi se u veletrgovini — trgovina na veliko ne mora čekati naplatu robe od krajnjeg kupca već odmah dobija sredstva kojima dalje raspolaže
- kada krajnji kupac isplati vrednost robe banci, ona mu dostavlja tovarni list radi preuzimanja robe

Aktivni bankarski poslovi (kratkoročni)

❖ Faktoring poslovi

- oblik kratkoročnog plasmana pri kome banka ili specijalizovana faktoring kompanija otkupljuju kratkoročna potraživanja izvoznika prema trećim licima, čime preuzimaju rizik naplate potraživanja
- izvoznik se kratkoročno kreditira i do 90% od vrednosti izvoza, a ostatak mu se stavlja na raspolaganje kada kupac plati robu (uz odbitak kamate i provizije)

Aktivni bankarski poslovi (kratkoročni)

❖ Investiranje u kratkoročne hartije od vrednosti

- kratkoročno investiciono ulaganje kojim banka stiče kamatonosne i likvidnosne instrumente
- najčešće se investira u državne obveznice koje su izuzetno sigurne i transferabilne u svakom trenutku na svim finansijskim tržištima

Aktivni bankarski poslovi (dugoročni)

- ❖ Hipotekarni kredit
- ❖ Građevinski kredit
- ❖ Investicioni kredit
- ❖ Konzorcijalni kredit
- ❖ Stambeni kredit
- ❖ Forfeting
- ❖ Potrošački kredit
- ❖ Portfolio investicije

Aktivni bankarski poslovi (dugoročni)

❖ **Hipotekarni kredit**

- dugoročni kredit koji je pokriven realnim nepokretnim dobrima (hipotekom)
- za dug jemči samo hipoteka

❖ **Građevinski kredit**

- odobrava se komitentima samo za objekte u izgradnji, najčešće na rok od 3 do 5 godina

❖ **Investicioni kredit**

- odobrava se radi finansiranja razvoja, finansiranja trajnih obrtnih sredstava i sl.

Aktivni bankarski poslovi (dugoročni)

❖ Konzorcijalni kredit

- odobrava se preko privremenih (ad hoc) i stalnih konzorcijuma koje formiraju grupacije zainteresovanih banaka
- konzorcijumi se najčešće formiraju prilikom emisija velikih javnih zajmova
- konzorcijum preuzima HoV po nešto nižem kursu u odnosu na nominalnu vrednost a plasira ih po nešto višem kursu ostvarujući izvesnu dobit
- ako prodaja ne uspe, konzorcijum preuzima neprodane obveznice i postaje kreditor na dugi rok

Aktivni bankarski poslovi (dugoročni)

❖ Stambeni kredit

- smatra se posebnim oblikom građevinskog kredita pa se odobrava po nižim kamatnim stopama
- pored banaka, stambene kredite mogu odobravati i privredna i javna preduzeća, fondovi za stambenu izgradnju, fondovi solidarnosti i penzioni fondovi

Aktivni bankarski poslovi (dugoročni)

❖ Forfeting

- oblik dugoročnog finansiranja izvoza u kome banka ili forfeting kompanija vrši otkup dugoročnih potraživanja izvoznika
- ugovor o forfetingu zaključuje se pre zaključivanja izvoznog posla čime izvoznik dolazi do sredstava pre nego što mu kupac plati robu
- pri otkupu potraživanja odbija se fiksni iznos na ime provizije, koja se prevaljuje na krajnjeg kupca

Aktivni bankarski poslovi (dugoročni)

❖ Potrošački kredit

- omogućava anticipativnu potrošnju onih stanovnika koji imaju veće potrebe za potrošnjom u odnosu na trenutni nivo dohotka
- odobravaju se na teret onih stanovnika koji odlažu svoju potrošnju (štede) za budućnost, zbog čega se može reći da podstiču proizvodnju i promet i povećavaju opšti nivo životnog standarda
- osim banaka mogu ih odobravati proizvodna i trgovinska preduzeća

Aktivni bankarski poslovi (dugoročni)

❖ Portfolio investicije

- plasmani banaka u dugoročne hartije od vrednosti različitih prinosnih stopa i rokova dospeća
- omogućavaju bankama optimizovanje zahteva za profitabilnošću i stabilnošću poslovanja

Neutralni bankarski poslovi

- ❖ Smatra se da su neutralni (uslužni) poslovi najstariji bankarski poslovi (npr. menjanje novca)
- ❖ U tržišnim privredama postoji rastući trend uslužnih poslova koje nude banke
- ❖ Za obavljanje ovih poslova banke naplaćuju proviziju, a vrlo često i efektivne troškove
- ❖ U novije vreme javljaju se novi uslužni poslovi u okviru tzv. finansijskih inovacija

Neutralni bankarski poslovi

- ❖ Uobičajena je podela neutralnih bankarskih poslova na **komisione** i **čisto posredničke** poslove
- ❖ **Komisione poslove** banka obavlja **u svoje ime ali za tuđ račun**. Najznačajniji komisioni poslovi su:
 - emisija obveznica i drugih hartija od vrednosti
 - izdavanje kreditnih pisama i otvaranje akreditiva
 - izdavanje garancija i garantnih pisama
 - čuvanje i upravljanje vrednostima (depo poslovi; poslovi kupoprodaje HoV, deviza i valuta po nalogu komitenata i sl.)

Neutralni bankarski poslovi

- ❖ **Čisto posredničke poslove** banka obavlja **u tuđe ime i za tuđ račun**, uz naplatu odgovarajuće nadoknade. Najznačajniji posrednički poslovi su:
 - poslovi platnog prometa u zemlji i inostranstvu,
 - inkaso poslovi (poslovi raznih naplata i isplata).

Sopstveni bankarski poslovi

- ❖ Sopstvene poslove banka obavlja u svoje ime i za svoj račun
- ❖ Cilj sopstvenih bankarskih poslova je optimizacija profita, pa se stoga banke direktno uključuju u proizvodnju, robni i uslužni promet i/ili berzanske transakcije
- ❖ Sopstveni bankarski poslovi obično se dele na kratkoročne i dugoročne

Sopstveni bankarski poslovi

❖ U kratkoročne sopstvene poslove spadaju npr.:

- arbitražni poslovi (banke zarađuju na razlici u kursevima HoV na različitim berzama)
- berzanski špekulativni poslovi (banke kupuju HoV po jednom kursu da bi ih kasnije prodale po većem kursu)
- participacija u poslovima komitenata, itd.

Sopstveni bankarski poslovi

- ❖ **U dugoročne sopstvene poslove** spadaju:
 - osnivanje sopstvenih preduzeća i akcionarskih društava u cilju maksimizovanja profita
 - učešće u kapitalu drugih preduzeća (kupovinom njihovih akcija)

Visoka
poslovna
škola
strukovnih
studija
u Leskovcu

BANKARSKI POSLOVI KONCENTRACIJE I MOBILIZACIJE FINANSIJSKIH RESURSA

Komponente finansijskog potencijala banke

- ❖ **depozitni izvori**
- ❖ **nedepozitni izvori**
- ❖ **kapital banke (fondovi)**

Depozitni izvori

- ❖ Depoziti su najstarija i ujedno najznačajnija komponenta finansijskog potencijala banaka
- ❖ Depozit je potraživanje nebankarskog sektora prema bankama (kredit odobren banci od strane depozitara)
- ❖ Uspešnost bankarskog poslovanja u mnogome zavisi od stabilnog rasta depozita i od njihove strukture

Vrste depozita

- ❖ U savremenoj bankarskoj teoriji i praksi preovlađuje podela depozita na:
 - depozite po viđenju,
 - oročene (investicione depozite),
 - štedne depozite i
 - specijalne depozite.

Depoziti po viđenju (a vista)

- ❖ najstariji oblik ulaganja komitenata
- ❖ predstavljaju specifičan oblik kratkoročnog potraživanja nebankarskog sektora od banaka, tj. knjigovodstveno potraživanje vlasnika (deponenta) određene količine finansijskih sredstava u odnosu na banku koja je primila navedena sredstva

Karakteristike depozita po viđenju

- ❖ u tržišnim privredama to su nekamatonosna sredstva (mada se u sklopu finansijskih inovacija javljaju depozitni certifikati kao kombinacija oročenih depozita i depozita po viđenju),
- ❖ predstavljaju najznačajniji deo novčane mase u svakom monetarnom sistemu (pored gotovog novca),
- ❖ predstavljaju instrument bezgotovinskog plaćanja zbog čega se nazivaju knjigovodstvenim, žiralnim ili skripturalnim novcem.

Karakteristike depozita po viđenju

- ❖ transakcije depozitima po viđenju evidentiraju se na žiro-računima zbog čega se nazivaju dnevnim novcem (overnight money) ili novcem „po pozivu“ (call money)
- ❖ predstavljaju finansijsku osnovu za stvaranje novca od strane banaka
- ❖ pomoću depozita po viđenju formulišu se različite vrste koeficijenata i pokazatelja primarne likvidnosti, brzine opticanja novca i stepena zaduženosti

Depoziti po viđenju (a vista)

- ❖ Imajući u vidu značaj depozita po viđenju, oni su pod posebnim nadzorom kontrolnih monetarnih institucija putem:
 - utvrđivanja stope obaveznih rezervi na depozite po viđenju;
 - stope specijalnih rezervi i
 - limitiranja obima kratkoročnih kredita i stepena moguće ročne transformacije kratkoročnih izvora u dugoročne plasmane

Oročeni (investicioni) depoziti

- ❖ vremenski imobilisana sredstva kod banaka koja mogu biti i namenski opredeljena
- ❖ dugoročna potraživanja nebankarskog prema bankarskom sektoru
- ❖ pogodnost za deponente: na oročene depozite plaća se daleko viša kamata
- ❖ pogodnost za banke: na oročene depozite zaračunava se daleko niža stopa obaveznih rezervi

Oročeni (investicioni) depoziti

- ❖ U zavisnosti od roka vezivanja oročenih depozita i mogućnosti njihovog disponiranja razlikujemo dve podvrste oročenih depozita:
 1. rokovi su unapred fiksirani (atomizirana sredstva malih ulagača i štediša)
 2. od deponenta se zahteva prethodna najava povlačenja depozita u roku od 30 do 60 dana

Oročeni (investicioni) depoziti

- ❖ U razvijenim tržišnim privredama pod oročenim depozitima se podrazumevaju i:
 - **štedni depoziti**
 - **netransferabilni depozitni certifikati** (štedne obveznice, štedni certifikati, investicioni certifikati — ne mogu se prenositi tržišnim putem niti se realizovati pre ugovorenog roka)
 - **tržišni depozitni certifikati** (tržišno su prenosivi a mogu se povlačiti pre dospeća ili prodavati na sekundarnom novčanom tržištu — emituju ih velike banke na velike iznose a kupuju ih velika preduzeća, nebankarske finansijske institucije itd.)
 - **depoziti na otvorenim računima** (nemaju precizirani rok dospeća a služe za otvaranje kreditnih linija — mogu se povući uz nalog koji je vremenski unapred determinisan u rasponu od 10 do 30 dana)

Štedni depoziti

- ❖ predstavljaju vrstu srednjoročnih depozita jer su njihovi prosečni periodi oročavanja između kratkoročnih i dugoročnih sredstava;
- ❖ štedni depoziti kod štednih banaka, kreditnih udruženja i drugih specijalizovanih nebankarskih finansijskih institucija oročavaju se na određeni period i ne mogu se bez problema i gubitaka transferisati u gotov novac
- ❖ štedni depoziti kod banaka mogu biti i transakcioni i oročeni

Štedni depoziti

- ❖ Finansijsku osnovu štednih depozita čini tekuća i kumulirana štednja u sektoru stanovništva
- ❖ Štedni depozit najčešće nastaje predajom gotovog novca šalterskoj štednoj službi banke
- ❖ U razvijenim tržišnim privredama štedni depoziti se javljaju i u obliku premije osiguranja kod penzionih i osiguravajućih finansijskih organizacija (namenska, tj. ugovorna štednja)

Specijalni depoziti

- ❖ specijalni depoziti su, u suštini, depoziti po viđenju, ali se od njih razlikuju po načinu formiranja i korišćenja
- ❖ formiraju se prinudnim putem, na bazi zakonskih propisa, i u funkciji su realizovanja određene ekonomske politike zbog čega su vrlo raznovrsni (u pogledu stopa, osnovice za obračun, namene itd.)
- ❖ najčešće imaju anticikličnu funkciju u odnosu na preovlađujuća privredna kretanja

Specijalni depoziti

- ❖ formiraju se kod poslovnih banaka i kod centralne banke
- ❖ ne mogu se koristiti za formiranje kreditnog potencijala banke (za kreditne plasmane, obezbeđenje garancija i sl.)
- ❖ pošto predstavljaju prinudne depozite do kojih banke dolaze bez većeg angažovanja, kamatne stope na ovu vrstu depozita su niže u odnosu na druge depozite

Specijalni depoziti

❖ Formiranje specijalnih depozita može biti u funkciji:

- regulisanja likvidnosti tržišnih transaktora (rezervni fondovi privrednih subjekata);
- regulisanja stope investicija u zemlji (garantni investicioni depoziti);
- regulisanja spoljnotrgovinskih odnosa (depozit u određenom procentu od vrednosti uvoznog aranžmana)
- regulisanja obima novčane mase.

Determinante formiranja depozitnog potencijala na nivou sistema poslovnog bankarstva

- ❖ stopa agregatne štednje na nivou makrosistema
- ❖ stepen razvijenosti i integrisanosti banaka
- ❖ monetarno–kreditna politika
- ❖ stopa inflacije
- ❖ međunarodni finansijski tokovi (platnobilansna neravnoteža, različite kamatne stope na međunarodnim bankarskim i finansijskim tržištima ...)

Determinante formiranja depozitnog potencijala na nivou pojedinačne banke

- ❖ strateška politika i snaga banke
- ❖ nivo ekonomske aktivnosti
- ❖ profil i okvir bankarskih usluga
- ❖ lokacija banaka i njihovih organizacionih delova
- ❖ profesionalni i personalni kvaliteti
- ❖ startne pozicije banaka
- ❖ stepen dislociranosti državne organizacione strukture

Nedepozitni izvori

- ❖ predstavljaju dopunske bankarske resurse koji omogućavaju menadžmentu banke da efikasno reaguje na povremeno naglo povećanje tražnje za bankarskim kreditima
- ❖ mobilisanje dodatnih izvora uslovljeno je:
 - kreditnom tražnjom
 - odnosom kamatnih stopa mobilisanih i plasiranih resursa
 - sklonosti banke da prihvati povećani rizik zaduženosti na finansijskom tržištu
 - strukturom izvora i plasmana
- ❖ veće banke imaju veću kreditnu sposobnost i mogućnost pribavljanja nedepozitnih izvora pod povoljnijim uslovima

Nedepozitni izvori

- ❖ pri mobilisanju nedepozitnih izvora banke se izlažu većim troškovima u odnosu na depozitne izvore
- ❖ banke će pristupiti dodatnoj mobilizaciji nedepozitnih izvora ako procene da će marginalni prihodi na plasmane biti veći od marginalnih troškova mobilisanja sredstava

Formiranje nedepozitnih izvora

1. kreditnim zaduženjem pojedinačne banke
2. izdavanjem novih hartija od vrednosti i/ili prodajom postojećih iz portfelja
3. vršenjem kolektorske funkcije banaka
4. formiranjem kapitala ili fondova banke (kapitalizacija)

Kreditni izvori formiranja finansijskog potencijala banaka

1. kreditno zaduženje kod centralne banke
 - reeskontni (rediskontni) krediti
 - specifični krediti centralne banke osigurani odgovarajućim pokrićem (aranžmani o rekupovini obveznica sa fiksnom kamatnom stopom — *repurchase agreements*)
 - krediti za likvidnost (*federal funds* u SAD)
 - selektivni krediti centralne banke (privredni prioriteti)
2. kreditno zaduženje kod drugih poslovnih banaka (međukreditiranje, redepozitovanje)

Tržišno mobilisanje nedepozitnih izvora

- ❖ banke mogu mobilisati slobodne finansijske resurse emitovanjem specifičnih hartija od vrednosti
- ❖ radi odobravanja emisije hartija od vrednosti utvrđuje se njihov bonitet
- ❖ samo srednje i velike banke mogu da računaju na tržišno mobilisanje slobodnih finansijskih resursa

Kolektorska funkcija banaka

- ❖ Obavljajući neutralne bankarske poslove (u svoje ili tuđe ime ali za tuđ račun) banke stižu provizije ali dolaze i do kratkoročnih finansijskih resursa
- ❖ Na osnovu usluga platnog prometa, kupoprodaje raznovrsnih hartija od vrednosti, usluga obračuna i plaćanja poreza, konsalting usluga i sl. dolazi do kontinuiranog priliva sredstava u banke (koja čine deo kratkoročnog kreditnog potencijala)
- ❖ Pored tradicionalnih neutralnih bankarskih poslova u novije vreme nastaju i razvijaju se novi uslužni poslovi koji su poznati pod opštim nazivom „finansijske inovacije“

Kapitalizacija kao faktor formiranja bankarskih resursa

- ❖ Kapital banke je uslov za osnivanje i početak rada banke a nakon toga postaje garant ispunjenja njenih obaveza, tj. faktor poverenja u banku
- ❖ Banka mora rast kapitala dinamično uskladiti sa obimom aktivnosti, što se naziva kapitalizacijom
- ❖ Stepem kapitalizacije izražava se stopom kapitalizacije koja predstavlja odnos između kapitala banke i ukupne bilansne aktive (rizične aktive)

Kapitalizacija kao faktor formiranja bankarskih resursa

radovanovic.predrag@vpsle.edu.rs

www.vpsle.edu.rs

- ❖ Kapital banke nalazi se u pasivi banke a kvantificira se kao neto aktiva (*kapital banke = ukupna aktiva – obaveze banke*)
- ❖ Kapital predstavlja garanciju za slučaj gubitka ili bankrotstva:
 - kod tekućih gubitaka banka prvo isplaćuje fiksne obaveze prema deponentima i kreditorima
 - kod bankrotstva banke iz stečajne mase se najpre podmiruju poverioci, dok su osnivači u podređenom položaju

Kapitalizacija kao faktor formiranja bankarskih resursa

- ❖ Atraktivnost kapitalnih fondova dolazi do izražaja u konkurentnim tržišnim uslovima kada banke gube dominantnu poziciju u finansijskom sistemu
- ❖ Kapitalni fondovi se smatraju relativno jeftinim i izuzetno profitabilnim resursima pod uslovom da se na ukupne plasmane ostvaruje veća stopa povraćaja od dividende koja se plaća na uloženi kapital

Kapitalizacija kao faktor formiranja bankarskih resursa

- ❖ Četiri osnovne funkcije kapitala banke su:
 - **zaštita depozita** (kapital služi za isplatu depozita u slučaju bankrotstva banke),
 - **pokrivanje neočekivanih gubitaka** (kada se tekući gubici ne mogu pokriti iz operativnih – tekućih rezervi, smanjuje se kapital banke),
 - **regulativna funkcija** (utvrđivanje minimalnih standarda za osnivanje i funkcionisanje bankarskih organizacija na nacionalnom i međunarodnom nivou) i
 - **funkcija finansiranja** (izraženija kod nefinansijskih u poređenju sa finansijskim organizacijama).

Visoka
poslovna
škola
strukovnih
studija
u Leskovcu

KREDITIRANJE PRIVREDE

Kreditiranje privrede

- ❖ kratkoročno kreditiranje privrede (do jedne godine)
- ❖ dugoročno kreditiranje privrede (preko jedne godine)

Kratkoročno kreditiranje privrede

- ❖ Najstarija bankarska teorija koja obrazlaže opravdanost kratkoročnih kreditnih plasmana je **realna menična doktrina**.
- ❖ Po ovoj teoriji opravdani su jedino kratkoročni krediti privredi odobreni na bazi pokrića u robnim hartijama (menicama), sa rokom dospeća do 90 dana.
- ❖ Ovakvi krediti su u principu samolikvidirajući i imaju mogućnost eskontovanja.

Kratkoročno kreditiranje privrede

- ❖ Vremenom je automatizam kratkoročne kreditne politike postao nepodesan za transmisiju i vođenje aktivne monetarno-kreditne politike
- ❖ Uporedo sa ubrzanim razvojem privrede, tokom XX veka banke dobijaju sve složenije funkcije finansiranja privrede u sklopu anticiklične makroekonomske politike

Kratkoročno kreditiranje privrede

- ❖ Prema novijim teorijskim konceptima kratkoročna kreditna politika se definiše kao integralni deo kompleksne i globalne kreditne politike pri čemu se:
 - kratkoročni krediti definišu kao supstituti srednjoročnih i dugoročnih kredita (ne prave se oštre granice u pogledu rokova dospeća zbog širokih mogućnosti ročne transformacije)
 - definišu formalni i efektivni rokovi dospeća kreditnih plasmana (kreditni se inicijalno ugovaraju i odobravaju kao kratkoročni a faktički otplaćuju kao srednjoročni ili dugoročni, s obzirom na mogućnost revolviranja)

Visoka
poslovna
škola
strukovnih
studija
u Leskovcu

KREDITNA ANALIZA

Kreditna analiza

❖ U bankarskom poslovanju postoje različite vrste rizika:

- kreditni rizik (rizik da potraživanja ne mogu biti realizovana na dan dospeća po njihovoj punoj vrednosti),
- kamatni rizik (rizik promene kamatne stope usled nepodudarnosti aktive i pasive po strukturi kamata ili rokova dospeća)
- kursni rizik (rizik promene deviznog kursa),
- rizik likvidnosti,
- operacionalni (unutrašnji) rizik itd.

Kreditna analiza

Da bi se kvantificirao uticaj rizika na dobit banke, kao i na njena sopstvena sredstva koja su indikator solventnosti, potrebno je izgraditi pravilan odnos prema riziku, kao skup aktivnosti usmerenih na:

- procenu rizika,
- grupisanje rizika radi procene,
- kontrolu (izbegavanje, zadržavanje) rizika,
- prenos rizika,
- osiguranje od rizika.

Kreditna analiza

- ❖ Opšta sposobnost banke da podnese rizik naziva se *solventnost* ili *adekvatnost kapitala*.
- ❖ Solventnost meri sposobnost banke da na duži rok osigura vraćanje pozajmljenih sredstava, tj. da u trenutku likvidacije osigura isplatu svojih kreditora.
- ❖ Zbog toga je upravljanje rizikom integralni deo poslovne politike banke, a analiza rizika je u funkciji upravljanja rizikom.

Kreditna analiza

- ❖ Potpuna eliminacija rizika nije prihvatljiva za banku jer smanjuje rentabilnost. Zbog toga je neophodno **upravljanje rizikom** koje sadrži nekoliko faza:
 - identifikacija rizika (skup analitičkih tehnika za utvrđivanje elemenata neizvesnosti),
 - merenje rizika (utvrđivanje potencijalnog gubitka),
 - kontrola rizika (skup metoda za otklanjanje, smanjivanje ili prihvatanje rizika),
 - finansiranje rizika (procedure kojima se smanjeni ili prihvaćeni rizici apsorbuju).

Kreditna analiza

- ❖ Pošto je osnovna funkcija banaka odobravanje kredita, a svaki krediti sadrži u sebi izvestan rizik, značajan deo kreditne politike banaka je **procena kreditne sposobnosti tražioca kredita**, čime se, u stvari, vrši procena stepena kreditnog rizika.
- ❖ Da bi izbegla ili minimizirala kreditni rizik banka vrši **kreditnu analizu**.

Kreditna analiza

- ❖ Da bi se došlo do validne ocene kreditnog rizika, kreditne sposobnosti debitora i kreditne snage banke pri kratkoročnom kreditiranju, kreditna analiza i politika banke treba da obuhvati:
 - analizu kreditnog obima,
 - analizu (ne)solventnosti debitora,
 - kreditnu sposobnost preduzeća i
 - portfolio analizu.

Preliminarna analiza kreditnog rizika

- ❖ Pošto je od svih vrsta rizika u bankarskom poslovanju kreditni rizik najznačajniji, u teoriji dominira pet „grubih“ indikatora kreditne sposobnosti i spremnosti debitora da u predviđenim rokovima plate glavnicu i kamatu (metoda „**5C**“):
 - sposobnost otplate (*Capacity*);
 - karakter ili želja da se izvrši otplata (*Character*);
 - kapital ili imovina debitora (*Capital*);
 - zaloga ili obezbeđenje kredita (*Collateral*);
 - uslovi u okruženju (*Conditions*).

Preliminarna analiza kreditnog rizika

- ❖ **Sposobnost otplate** procenjuje se na bazi likvidnosti i solventnosti debitora u periodu dospeća kreditnih obaveza i u krajnjoj liniji diktira sposobnost preduzeća da se kreditno zadužuje.
- ❖ Osnov za procenu sposobnosti otplate kreditnih obaveza jeste očekivani tok prihoda, odnosno prinosa preduzeća, koji se procenjuje na osnovu tekućih performansi.
- ❖ Da bi se procenio otplatni potencijal preduzeća vrši se projekcija budućeg priliva novca (cash-flow).

Preliminarna analiza kreditnog rizika

- ❖ **Karakter** debitora se kao indikator češće koristi kod kreditiranja stanovništva. Na osnovu ranijeg iskustva formiraju se baze podataka o debitorima i njihovoj spremnosti da redovno ispunjavaju svoje finansijske obaveze.
- ❖ Prilično subjektivan indikator
- ❖ Kreditni biro

Preliminarna analiza kreditnog rizika

- ❖ **Kapital** debitora predstavlja značajan indikator maksimalnog obima odobravanja kredita.
- ❖ Najčešće se koristi kategorija trajnog kapitala preduzeća.
- ❖ Treba imati na umu da proizvodna preduzeća najveći deo kapitala vezuju za kapacitete i opremu dok trgovinska preduzeća trajni kapital vezuju za zalihe i poslovni prostor.
- ❖ Kapital predstavlja oblik osiguranja za banku ako debitor ne ostvaruje dovoljan nivo dobiti.

Preliminarna analiza kreditnog rizika

- ❖ **Kreditne zaloge** služe za obezbeđenje od procenjenog kreditnog rizika kod onih debitora koji ne raspolažu adekvatnim prinostnim i kapitalnim performansama.
- ❖ Banke svesno preuzimaju rizik a uzimanjem zaloga limitiraju obim eventualnog gubitka.
- ❖ Kao zaloga se najčešće koriste hartije od vrednosti.

Preliminarna analiza kreditnog rizika

- ❖ **Uslovi u okruženju** mogu značajno uticati na sposobnost otplate kreditnih obaveza jer je reč o promenama koje su izvan kontrole banaka i preduzeća.
- ❖ Što je duži period dospeća kredita, teže je predvideti promene opštih uslova poslovanja.
- ❖ Banka mora da predvidi nastupanje recesionih uslova u privredi i da prikuplja adekvatne informacije kako bi se izbeglo ulaganje u nerentabilne ili rizične proizvodne programe.

Analiza kreditnog obima

- ❖ Analiza kreditnog obima vrši se u cilju ranog otkrivanja kreditnog rizika.
- ❖ Veliki broj kreditnih zahteva je nerealan (traže se previsoki ili nedovoljni iznosi).
- ❖ Analizom kreditnog obima procenjuje se realnost kreditnih zahteva, vodeći računa o sezonskim varijacijama aktivnosti debitora.
- ❖ Za utvrđivanje kreditnog obima i kreditne sposobnosti koristi se bilansni pristup zasnovan na dezagregaciji aktive na tekuću i fiksnu i dezagregaciji pasive na tekuće i dugoročne obaveze.

Analiza kreditnog obima

radovanovic.predrag@vpsle.edu.rs

www.vpsle.edu.rs

STRUKTURA TEKUĆE AKTIVE	STRUKTURA TEKUĆE PASIVE
Gotovina u blagajni	Bankarski kratkoročni krediti
Transakcioni depoziti kod banaka	Obaveze prema dobavljačima (komercijalni krediti)
Ostali depoziti kod banaka	Dividende
Utržive hartije od vrednosti	Porezi
Komercijalni papiri	Plate
Naplata potraživanja	Kamatne obaveze
Zalihe	
Plaćeni avansi	

Analiza kreditnog obima

- ❖ Tekuća aktiva predstavlja deo ukupne aktive koji ima visok stepen likvidnosti i sposobnosti konverzije u gotov novac. Ako se smanjuje odnos tekuće prema ukupnoj aktivi to je signal da se smanjuje likvidnost preduzeća.
- ❖ Obim tekućih obaveza (pasive) je indikator potreba permanentnog finansiranja preduzeća.
- ❖ Stavljanjem u odnos tekuće aktive i tekuće pasive dobija se pokazatelj potrebnih eksternih izvora.

Analiza kreditnog obima

- ❖ Specifičan indikator potreba za eksternim izvorima finansiranja su **trajna obrtna sredstva** (razlika između tekuće aktive i tekuće pasive).
- ❖ Ako su trajna obrtna sredstva nulta ili negativna, to znači da preduzeće ne koristi trajne i kvalitetne izvore finansiranja obrtnog kapitala već skupe kratkoročne izvore.
- ❖ Glavni nedostatak bilansnog principa je njegova statičnost, tj. nemogućnost iskazivanja dinamičkih promena odnosa između tekuće aktive i pasive.

Analitički metodi procene kreditne sposobnosti debitora

- ❖ Metoda „5C“ koristi se samo za preliminarnu ocenu kreditne sposobnosti, tj. za klasifikaciju ukupnih kreditnih zahteva na prihvatljive i neprihvatljive.
- ❖ Potom banke primenjuju standardizovanu analitičku metodologiju za utvrđivanje kreditnih rangova koji predstavljaju osnov za alokaciju kredita u korist debitora sa dobrim performansama.
- ❖ Analitički metodi procene kreditne sposobnosti debitora zasnivaju se na principu tržišne valorizacije resursa.
- ❖ Banke se trude da pretežan deo kreditnih plasmana (za koje se plaća tržišna cena) treba da donese prosečni tržišni prinos.

Analitički metodi procene kreditne sposobnosti debitora

- ❖ Informacionu osnovu za kreditnu analizu čine realni bilansni izveštaji, analize baza podataka i rejting agencija.
- ❖ Banke najčešće koriste tri analitičke tehnike procenjivanja kreditne sposobnosti:
 1. Komparativna analiza bilansne strukture,
 2. Metod trendnih stopa,
 3. Metod koeficijenata (ratio–metod)

Analitički metodi procene kreditne sposobnosti debitora

- ❖ **Komparativna analiza bilansne strukture** bazira se na podeli aktive na tekuću i trajnu i pasive na kratkoročne obaveze i dugoročne izvore finansiranja.
- ❖ Metod se zasniva na utvrđivanju proporcija učešća pojedinih bilansnih pozicija u okviru homogenih grupacija ili agregatnih bilansnih kategorija.
- ❖ Posmatraju se promene određenih stopa u različitim vremenskim periodima ili u odnosu na standardne (teorijske) stope i agregatnu strukturu bilansa.

Analitički metodi procene kreditne sposobnosti debitora

- ❖ **Metod procentnog trenda** prati bazne ili godišnje indekse rasta svih ili odabranih bilansnih pozicija u određenom periodu (neto realizacija, bruto dobit, potraživanja, zalihe, fiksna aktiva, bankarski krediti, obaveze prema dobavljačima, neto kapitalni fondovi itd.).
- ❖ Kao osnov za upoređivanje koriste se standardne teorijske, empirijske i planirane stope.

Analitički metodi procene kreditne sposobnosti debitora

- ❖ **Metod koeficijenata (ratio–metod)** je najprisutniji u praksi i u suštini obuhvata prethodna dva metoda.
- ❖ U kontekstu sve intenzivnije primene savremene informacione tehnologije u poslovanju banaka ovaj metod omogućava kontinuirano praćenje i proveravanje kreditne sposobnosti debitora.
- ❖ Dobijene stope kreditne sposobnosti debitora upoređuju se sa standardnim, teorijskim, empirijskim i sektorskim stopama.

Analitički metodi procene kreditne sposobnosti debitora

- ❖ Prilikom utvrđivanja kreditne sposobnosti debitora, metod koeficijenata se najčešće koristi sledećim kriterijumima:
 1. Likvidnost preduzeća
 2. Operativna efikasnost (obrt sredstava),
 3. Profitabilnost,
 4. Zaduženost,
 5. Poslovna integrisanost,
 6. Stopa pokrića kamatnih obaveza,
 7. Stopa kapitala,
 8. Stopa deviznih efekata.

Z-Score analiza

- ❖ Ovom analizom vrši se predviđanje realnosti finansijskih poteškoća preduzeća na osnovu preciznih indikatora.
- ❖ Z-Score analiza premošćava jaz između koeficijenata konvencionalne kreditne analize i egzaktnih parametara dobijenih na bazi statističkih multivarijacionih metoda analize boniteta debitora.
- ❖ Cilj je da se dobije jedinstveni Z indikator kvaliteta kredita, pri čemu se parametrima dodeljuju procenjene specifične težine.

Z-Score analiza

- ❖ Izvorna konstrukcija Z modela zasnovana je na američki preduzećima prosečne veličine:

$$Z = 1,2A + 1,4B + 3,3C + 0,6D + 1,0E$$

A = tekuća aktiva/ukupna aktiva

B = neto dobit/ukupna aktiva

C = bruto dobit/ukupna aktiva

D = tržišna vrednost kapitala/knjigovodstvena vrednost
ukupnih obaveza

E = realizacija/ukupna aktiva

Z-Score analiza

- ❖ Kritične vrednosti Z indikatora su:

$Z > 2,99$	Zona dobrih performansi debitora
$1,81 < Z < 2,99$	Zona minimalnih performansi
$Z < 1,81$	Zona bankrotstva

- ❖ Za utvrđivanje kritičnih vrednosti Z indikatora koriste se kompjuterizovani algoritmi, što olakšava analizu i daje pouzdanije podatke.

ZETA analiza

- ❖ ZETA analiza smatra se drugom generacijom Z indikatora. Koriste najaktuelniji podaci, proširen je skup varijabli i obuhvaćena je šira grupacija preduzeća iz oblasti industrije, trgovine, usluga i sl.
- ❖ I kod ovog metoda naglasak je na proceni finansijskih poteškoća debitora a ne na proceni kreditne sposobnosti.
- ❖ Na osnovu rezultata ZETA analize banka određuje nivo kamatne stope, visinu učešća i strukturu obezbeđenja kredita.
- ❖ Banke su u mogućnosti da sačine tabelarni pregled kretanja performansi debitora čime imaju trenutni uvid u bonitet i rizik, kao i kreditne liste sa rangiranim potencijalnim debitorima.
- ❖ Manje banke koriste javno publikovane liste sačinjene od strane specijalizovanih finansijskih institucija (Moody's, Standard and Poor's)

Vrste kratkoročnih kreditnih aranžmana

Overdraft krediti

- ❖ automatsko pravo kreditno sposobnih preduzeća da vuku određene iznose novčanih sredstava sa tekućeg računa banke
- ❖ negativan saldo tekućeg računa automatski se likvidira prilivom novčanih sredstava
- ❖ u Engleskoj su rokovi dospevanja fleksibilno definisani i postoji mogućnost automatske konverzije kratkoročnih u srednjoročne kredite uz niže kamatno opterećenje (tzv. otvoreni kreditni sistem)
- ❖ u drugim zapadnoevropskim zemljama postoji veći stepen formalizacije kreditnih odnosa

Vrste kratkoročnih kreditnih aranžmana

Kreditne linije

- ❖ koriste se najčešće za pokrivanje sezonskih potreba preduzeća (finansiranje kratkoročnih bilansnih deficita)
- ❖ predstavljaju ugovorni aranžman o kratkoročnom finansiranju tekućih potreba preduzeća kojim se definiše:
 - godišnji obim raspoloživog kredita debitoru,
 - automatsko korišćenje sredstava u okviru ugovorenog limita,
 - automatski povraćaj korišćenih sredstava i
 - kamatno opterećenje (samo za iznos neto zaduženja)

Vrste kratkoročnih kreditnih aranžmana

Kreditne linije

- ❖ godišnji aranžman uz obavezu debitora da ima određeni depozitni saldo kod banke, što mu omogućava povoljniju kamatnu stopu
- ❖ mogu se ugovarati u okviru različitih aranžmana:
 - korišćenje bankarskih resursa za finansiranje tekućih potreba u roku od godinu dana,
 - korišćenje kreditne linije kao garancije za otkup nerealizovanog dela emisije komercijalnih papira
- ❖ pripadaju grupi neosiguranih kredita, ali se odobravaju samo izuzetno kreditno sposobnim preduzećima

Vrste kratkoročnih kreditnih aranžmana

Revolving krediti

- ❖ omogućavaju ročnu transformaciju već odobrenih kratkoročnih kredita u srednjoročne, čime se olakšava otplatna pozicija debitora
- ❖ pogodni su za finansiranje obrtnih sredstava i razvojnih programa preduzeća
- ❖ to su krediti sa ugovorenom klauzulom o obnavljanju ugovora pre isteka ugovorenog roka dospeća
- ❖ prosečni period dospeća je dve do tri godine

Vrste kratkoročnih kreditnih aranžmana

Revolving krediti

- ❖ predstavljaju hibridnu vrstu kredita jer imaju elemente i srednjoročnih i dugoročnih kredita
- ❖ pri odobravanju revolving kredita banke su opreznije u proceni poslovnih performansi preduzeća:
 - vrši se procena dugoročnih stopa profitabilnosti
 - procena kompetitivnosti,
 - procena tehnoloških inovacija i
 - procena ukupne poslovne perspektive debitora.

Vrste kratkoročnih kreditnih aranžmana

Revolving krediti

- ❖ mogu biti:
 - domaći i međunarodni
 - prosti i konzorcijalni
- ❖ nisu samolikvidirajući pa postoji mogućnost uticaja na inflatorna kretanja ako se ne kontrolišu
- ❖ povlačenje sredstava može biti jednokratno, višekratno ili diskreciono
- ❖ može se ugovoriti klauzula o povlačenju nove tranše sredstava nakon otplate odgovarajućeg iznosa iskorišćenog kredita

Vrste kratkoročnih kreditnih aranžmana

Revolving krediti

❖ **Troškovi** revolving kredita obuhvataju:

- **flotirajuću bazičnu kamatnu stopu** (koja je nešto veća od tekuće kamatne stope)
- **dodatno kamatno opterećenje** (*spread*)
- **eventualno povećanje kamatne stope u periodima usklađivanja** (koje se vrši na šest meseci)
- **specijalnu kamatnu marginu** (*commitment fee*) od 0,5% do 1,0% na neiskorišćeni deo kredita

Vrste kratkoročnih kreditnih aranžmana

Diskontni (eskontni) krediti

- ❖ ne zahtevaju formalizovanu proceduru procene kreditne sposobnosti i ugovaranja kredita
- ❖ otkupljuje se menica, tj. menično potraživanje pre roka dospeća, pri čemu je relevantan bonitet otkupljenih menica
- ❖ otkup meničnog potraživanja vrše banke ili diskontne kuće se sa diskontom nominalne vrednosti menica
- ❖ usled sve veće neizvesnosti savremene tržišne privrede prihvataju se samo bonitetne menice

Vrste kratkoročnih kreditnih aranžmana

Specifični oblici kratkoročnog finansiranja privrede

- ❖ faktoring aranžmani
- ❖ superkratkoročni krediti (*call loans*) sa dnevnom dospećem
- ❖ bridž krediti (*bridge loans*) – služe kao kratkoročna podrška prodaji vrednosnih papira preduzeća
- ❖ svi pomenuti aranžmani su derivati osnovnih kreditnih oblika, smatraju se nešto rizičnijim pa se na njih zaračunavaju više kamatne stope

Dugoročno kreditiranje privrede

❖ Osnovne karakteristike dugoročnih bankarskih kredita su:

- dospelost dugoročnih kredita,
- amortizacioni obrasci povraćaja,
- kamatna opterećenost,
- izvori povraćaja dugova,
- rizici i
- osiguranje i obezbeđenje.

Dugoročno kreditiranje privrede

❖ Dospelost dugoročnih kredita:

- prema najopštijoj kategorizaciji i srednjoročni krediti se svrstavaju u dugoročne, što znači da svi krediti sa rokom povraćaja dužim od godinu dana spadaju u dugoročne
- prema drugim kategorizacijama, krediti sa rokom dospeća od 1 do 3 godine imaju karakter srednjoročnih kredita kojima se finansiraju trajna obrna sredstva i manji investicioni zahvati
- u praksi se dugoročni krediti najčešće odobravaju na period od 2 do 7 godina, u vidu konzorcijalnih aranžmana ili u saradnji sa specijalizovanim finansijskim institucijama

Dugoročno kreditiranje privrede

❖ Amortizacioni obrasci povraćaja:

- omogućavaju povezivanje amortizovanja duga sa stopom prinosa aktivirane investicije,
- ugovorni periodi amortizovanja zajma mogu biti mesečni, kvartalni, polugodišnji i godišnji uz mogućnost ugovaranja klauzule mirovanja (*grace period*) obaveza u prvom delu ukupnog perioda dospeća
- amortizovanje zajma obuhvata stopu otplate osnovnog duga i kamatnog zaduženja što sve skupa čini anuitetnu obavezu
- anuitetni iznosi mogu biti fiksirani (jednaki) ili promenljivi (rastući, opadajući)

Dugoročno kreditiranje privrede

❖ **Kamatna opterećenost:**

- kamatna stopa na dugoročne kredite je najčešće iznad nivoa kamatnih stopa na kratkoročne kredite zbog povećanog rizika i nižeg nivoa likvidnosti ovih kredita,
- klasična bankarska teorija se zalaže za fiksne kamatne stope na dugoročne kredite
- u novije vreme se odstupa od ovog principa u uslovima rastuće inflacije pa se ugovara flotirajuća kamatna stopa kao i gornji i donji limit varijacije kamatnih stopa

Dugoročno kreditiranje privrede

❖ Izvori povraćaja dugova:

- za razliku od kratkoročnih kredita gde se povraćaj obezbeđuje konverzijom različitih oblika realne tekuće aktive u novčanu aktivu, otplata dugoročnih kredita vrši se iz formiranog neto prihoda ili prinosa preduzeća
- ovo zbog toga što se dugoročnim kreditima finansira fiksna aktiva koja je poslovno vezana u preduzeću na dugi rok, zbog čega ne dolazi u obzir konverzija fiksne aktive u novčanu radi povraćaja dugoročnih kredita
- otplatni potencijal za povraćaj dugoročnih kredita formira se iz zbira neto prihoda i amortizacije preduzeća

Dugoročno kreditiranje privrede

❖ Rizik:

- dugoročni krediti su rizičniji od kratkoročnih zbog toga što je njihova otplata zasnovana na prirastu novih novčanih fondova investitora, što je vrlo neizvesna promenljiva

❖ Osiguranje i obezbeđenje:

- banke se obezbeđuju različitim instrumentima od potencijalno visokog rizika dugoročnih kredita:
 - odgovarajućim finansijskim učešćem debitora (*compensating balances*)
 - zalaganjem određenog oblika fiksne aktive
 - osiguranjem dugoročnih kredita kod specijalizovanih osiguravajućih institucija
- faktička posledica osiguranja i obezbeđenja dugoročnih kredita je povećanje troškova korišćenja kredita

Kreditiranje stanovništva

- ❖ finansira se potrošnja stanovništva iznad njihovog tekućeg dohotka čime se povećava životni standard stanovništva i pospešuje realizacija u preduzećima
- ❖ kreditiranje stanovništva je u funkciji optimizacije odnosa između proizvodnje, realizacije i potrošnje
- ❖ u oblasti kreditiranja potrošača postoji tendencija pojednostavljenja procedure, smanjenja operativnih troškova i ograničavanja rizika
- ❖ banke kreditiraju stanovništvo na tri načina:
 - odobravanjem potrošačkih kredita
 - odobravanjem stambenih kredita
 - kreditiranjem farmera i malih preduzeća

Potrošački krediti

- ❖ u poređenju sa drugim oblicima kreditiranja stanovništva imaju najmanji pojedinačni obim, najkraće rokove otplate (prosečno 2 godine) i standardizovane metode kreiranja
- ❖ odobravaju se za kupovinu automobila, nameštaja, opreme za domaćinstva, odmor itd.
- ❖ banke mogu odobravati **direktne** i **indirektne** potrošačke kredite
- ❖ sve veći značaj imaju i bankarske **kreditne kartice**

Direktno bankarsko kreditiranje potrošača

- ❖ odvija se na bazi individualnih zahteva potrošača kod banke, što se smatra formalizovanijim i skupljim metodom finansiranja potrošača
- ❖ kredit se odobrava nakon analize kreditnih performansi debitora, što podrazumeva:
 - uvid u kreditni zahtev,
 - razgovor ili popunjavanje obrasca sa pitanjima,
 - analizu kreditne sposobnosti,
 - kreditnu ocenu,
 - utvrđivanje obima kredita i
 - potpisivanje kreditnog ugovora.

Direktno bankarsko kreditiranje potrošača

- ❖ na osnovu kreditne analize banke mogu razvrstati debitore u tri zone kreditne sposobnosti zbog čega je moguće primeniti pojednostavljenu i skraćenu proceduru
- ❖ kao posledica sve veće konkurencije razvija se novi profil banaka koji je poznat kao „bankarstvo na malo“ (*retail banking*), čija je organizaciona i poslovna struktura prilagođena zadovoljenju svih finansijskih potreba potrošača

Indirektno bankarsko kreditiranje potrošača

- ❖ zasniva se na bankarskom otkupu robnih hartija potrošača od trgovinskih preduzeća
- ❖ banke mogu otkupljivati i tzv. otvorene račune potrošača kod maloprodajnih ili uslužnih organizacija
- ❖ ovim načinom kreditiranja pospešuje se realizacija i redukcija zaliha
- ❖ ne postoji formalizovana procedura kreditne analize pa je kreditiranje jednostavnije i jeftinije
- ❖ sigurnost se postiže prenosom robnih hartija na banke, uz prethodnu analizu boniteta u trgovini

Stambeni krediti

- ❖ dugoročni plasmani sa visokim stepenom osiguranja, amortizacionom metodom povraćaja sredstava i transferabilnošću
- ❖ najpoznatiji oblik su hipotekarni krediti (*mortgage loans*)
- ❖ plasiraju se na period od 25 do 30 godina zbog čega je bitan radni vek debitora
- ❖ sastavni deo kreditne politike stambenih kredita jeste realna procena imovine koja služi kao osiguranje zajma (procenjuje se tržišna vrednost)
- ❖ realno procenjena imovina nije samo u funkciji osiguranja kredita već i u funkciji osnovice za utvrđivanje obima zajma

Stambeni krediti

- ❖ banke obično odobravaju zajam u visini od 80% od utvrđene tržišne vrednosti imovine
- ❖ pri sklapanju kreditnog aranžmana koristi se poseban dokument (*real estate mortgage*) kojim se prenosi imovina na kreditora u cilju osiguranja
- ❖ ugovara se i klauzula o akceleraciji (*acceleration clause*) kojom se definiše obaveza debitora da u slučaju kada ne ispunjava neku od obaveza mora neodložno i promptno pokriti ukupne kreditne obaveze
- ❖ ukoliko debitor to ne učini, kreditor ima pravo da založenu imovinu proda na tržištu i pokrije potraživanja